బిల్వమంగళ

గిరీశచంద్రఘోషుగారి వంగనాటకమునకు తెలుగు

గ్రంథకర్త

శ్రీపాద కామేశ్వరరావు

— మొదటికూర్పు —

ప్రకాశకుడు

చెలుకువాడ వేంకటరామయ్య

అభినవాంధ్రగ్రంథమాలా కార్యాలయము

రాజమండ్రి

జనేవరి 1927

వెల
మేలుప్రతి 1-4-0
సాదా ,, 1-0-0

Printed by
A. LAKSHMANASWAMY NAIDU
at Saraswathi Power Press, Rajahmund

పీఠిక

భక్తుల చరిత్రము నాటకరూపమున రచించడము ప్రస్తుతమున ఆచారముగానుంది. లీలాశుకుడను భాగవతోత్తముని కథ మనభాషలో "చింతామణి" అనుపేర నాటకముగా రచింపబడి అంతటా వ్యాపించినది. దీనికిమూలము వంగభాషలో కీర్తిశేషులూ నాటకకవిశేఖరులు నగు గిరీశచంద్రఘోషుగారిచే కల్పింపబడినదని ఎరిగి దాని నాంధ్రలోకమున కర్పిస్తున్నాము.

ఇది గద్యపద్య గీతాత్మకము. ఇందలి పద్యభాగము మాత్రనియమము మాత్రమే కలిగి ఆంగ్లభాషయందలి Blank Verse కు పోలియున్నందున మేము దానిని తెలిగించుటలో క్రొత్తత్రోవ త్రొక్కినాము. మన నాటకరంగస్థలమున ఎల్లెడ ననుమోదింపబడిన ఇతరకవులపాటలు కొన్ని చేర్చినాము. ఇందుకు మమ్ము క్షమింతురుగాక!

కథ పరమపావనము, రచనాపద్ధతి నూతనమవుటచేత ఈనుమము జనరంజకముగా నుంటుందని అపేక్షిస్తున్నాము.

రాజమండ్రి
జనేవరి 1927

చెఱకువాడ వేంకటరామయ్య
ప్రకాశకుడు.

—కుశీలవగణము—

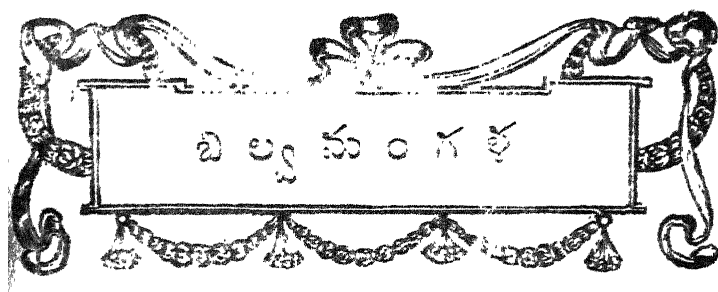
పురుషులు.

బిల్వమంగళుడు	...	...	కథానాయకుడు
సాధువు	...	...	దొంగసన్న్యాసి
బిచ్చగాడు	...	...	
సోమగిరి	...	...	సన్న్యాసి
వర్తకుడు	...	...	
గోపాలబాలుడు	...	...	శ్రీకృష్ణుడు

స్త్రీలు

చింతామణి	వేశ్య
దాసి	చింతామణినౌకరు
అహల్య	వర్తకునిభార్య
పిచ్చిది	

మం డ్రి

మొదటి అంకము

—:0:—

—మొదటి రంగము—

(వసుమతో పల్లో బిల్వమంగళుడు)

బిల్వ—కానీ, కానీ, కానీ, ఇంత చిక్కా! ఒక్క పూట మాటలన్నా మనుండని నమకేయిదానా తలుపు తీయనే లేదు. ఇందేనో ఉంది, రాత్రి నాకు కళ్ళు మూతపడనే లేదు. ఒక్క మాటైనా దానినోట రాలేదు. ఒత్తిగిలి ఆవల మోము హాయిగా నిద్రపోయింది! ఇక దీని మొగము చూస్తే నా పేరు బిల్వమంగళుడు కాదు-చెప్పకుండా వచ్చినాను చేటు మానింది...నేటితో సరి. ఎన్నడైనా కంటపడితే ఆ రెండు మాటలూ చెప్పి తీరవలెను. పరుషముగా వద్దు, సరళముగానే. వదలుకొనే కలచివచ్చినను వైర మెందుకు? "అమ్మాయీ, కుదువా? ముడువా? నీకూ లాభములేదు, నాకూ లగ్గులేదు, నేటితో సరి, ఇంతే"...విడిచి వచ్చినతరువాత మరి పోను.

(భిక్షుకుడు పాడుతూ వచ్చును.)

తోడిరాగము—(వెడలెను కోదండపాణి వరుస)

వలపనెడు తుపానులోన-చెలగు జీవమను నావ।
కలగు హృదిని కల్లోలము-కాంచ గాంచ మించెనయ్యో॥వల॥
ఏడ ప్రాణములు చేర్చునో-ఎవ్వ డెరుగు దైవమాయ!
సుడివడు పెనుసుడిలోబడి-బడలిక మునుగ,
జడమురీతి జరుగుచుండు-జగమంతయు దిగులునొందు,
నడలులేక రాగలతిక-సందడించు చున్నదయ్యో ॥వల॥

బిల్వ—ప్రాణాలు నిల్చునట్లు లేదు.

బిచ్చ—బాబూ, దిక్కుమాలిన పక్షిని-ధర్మం చేసుకోరా!

బిల్వ—పోపో-నాప్రాణాలు తీయకు...ఏమిటాపాటా? సందడిస్తున్నాదా?

బిచ్చ—ఆకలిచేత పేగులు బిగబట్టుతూన్నవి.

బిల్వ—ఆపాట నాకు చెప్పు, వ్రాసుకొంటాను.

బిచ్చ—ఒక్కచోట నుండిపోతే కడుపు నిండుతుందా బాబూ! నాలుగువీధులూ తిరిగితే కదా నాలుగ్గింజలు దొరుకుతాయి.

బిల్వ—ఒకక్షణ మాగు-నీకేమైనా యిస్తానులే.

బిచ్చ—అంతమాటే చాలు-నాకేమీవా వద్దు బాబూ!

బిల్వ—అలాగుకాదు-పాట వ్రాసుకోనిస్తే నీకు రూపాయి యిస్తాను.

బిచ్చ—నిజమే? నా తోడే?

బిల్వ—ఇదిగో ఇంద. (ఇవ్వబోవును)

బిచ్చ—నన్ను పోలీసువాళ్ళ కప్పగించరు కదా?

బిల్వ—లేదు లేదు, పాటచెప్పు.

బిచ్చ—దీనిని నేను దొంగిలించలేదు, కృషిచేసి నేర్చుకొన్నాను.

బిల్వ—సరే, చెప్పు.

బిచ్చ—(పాడును)

బిల్వ—పాడవద్దు - మాటలు చెప్పు వ్రాసుకొంటాను.

బిచ్చ—వలపనెడి తుపానులోన...కల్లోలము.

బిల్వ—అబ్బో! వలపు మితిమీరిందే! అలాగు లేస్తూ పడుతూన్నవి-తరువాత?

బిచ్చ—ఏడ ప్రాణములు చేర్చునో-ఎవ్వడెరుగు దైవమాయ?

బిల్వ—ప్రేమ యెట్టి దనుకొన్నావు! నీ వెరుగుదువా?

బిచ్చ—(స్వ) ఈతనికి పిచ్చిపట్టింది కాబోలు!

బిల్వ—నీవు చెప్పలేవా? మెడ కురిపోసెదను మమా! మాటాడవేమి? పాట చెప్పు...కానీ...

బిచ్చ—నుడివడు పెనునుడిలోబడి...

బిల్వ—ఉండుండు - నుశిగుండమా? మానువండుగనాలబా?...

బిచ్చ—(పాట ముగించి) పాట సరి, బాబూ! ఇప్పించరా?

బిల్వ—ఆగాలు! నేను చూడనీ సరిగాఉందో లేదో.

బిచ్చ—చిత్తము.

బిల్వ—సందడిసూన్నదా?

బిచ్చ—బాబూ! రూపాయి యిప్పించరా?

బిల్వ—ఈపాట బాగులేదు.

బిచ్చ—ఏం బాబూ! ఆంగా సెలవిస్తారు?

బిల్వ—ఓరీ, నీ వెప్పుడైనా వలపులో పడినావా?

బిచ్చ—అదేమో నాకు తెలియదు గాని, ఒకసారి జెయిల్లో పడ్డాను-నా ప్రారబ్ధ మది-అప్పటినుండీ కల్లూ గంజాయి రోజూ తాగడ మ్మానేశాను. ఎప్పుడేనా దొరుకుతే పుచ్చుకొంటాను, లేకుంటే లేదు.

బిల్వ—నేను చెప్పినపని చేస్తావా?

బిచ్చ—బిచ్చ మెత్తుకోవాలి, పోతా సిప్పించండి.

బిల్వ—ఇస్తాను కాని, నేను చెప్పినట్లు చేస్తే ఇంకొక రూపాయి యిస్తాను...(స్వ) వీడి మూలాన దానిగుట్టు తెలుసుకోవలెను. దాని మనసులో ఆందోళనము పుట్టించవలెను... "అతడు నచ్చునని ఎంచుతూన్నావు కాబోలు-ఆయాశ సున్న సుమా!" అని కబురంపుతాను...ఓరీ, ఇటు విను-ఆయింటికి వెళ్ళు-చింతామణి అని ఒక ఆడ దగుపడుతుంది. అదేమి చేస్తున్నాదో చూచి దానితో "అతడు

వస్తాడని అనుకొంటున్నావు కాబోలు, ఇక రానునుమా" అని చెప్పిరా.

బిచ్చ—అలాగే—ఏ యిల్లు?

బిల్వ—అదిగో పెద్ద యిల్లు, కనబడుతూన్నదా? అది సత్రాకులా ఉంటుంది...ఏలాగున్న నేమి: నాకు నచ్చింది... ఈపాట వినిపించు.

బిచ్చ—ఏ మనసాతెను? అతను వస్తాడనా?

బిల్వ—కాదురా. [illegible] ..

బిచ్చ—తెలిసింది. నే నెరుగుదును. ఆ మహారాజా కోపమువచ్చినప్పుడెల్లా ఇక్కట్ల కంపేవాడు.

బిల్వ—నే నీమర్రిచెట్టుక్రింద ఉంటాను. అక్కడి విషయములు నవిస్తరముగా తెలుసుకొనిరా. ఎక్కడ కున్నాడో, ఏమి చేస్తూన్నాడో చూడిరా. జాగ్రత్త - పాటమాత్రము వ్రాసియివ్వకు.

బిచ్చ—అయ్యో! అలాగు చేస్తానా! నే నెరుగుదును.

బిల్వ—అదే చూడు-ఒక మగవానివెంట ఒక ఆడది వస్తూన్నది, అది విడిచివచ్చిన యిల్లే, ఆ యింటికాసి అది, ఎందుకు దాని నడుగు, నాప్రసంగము వస్తే ఏమీ అనకు-నే నాచెట్టుక్రింద నుంటాను. (పోవును)

బిచ్చ—నాకు చేతకా దనుకొన్నారా? ఇష్టముంటే ఏటి కార్యమైనా చేయగలను (త్రోవలో నిలువబడును)

(సాధువు దాసియూ వత్తురు)

సాధు—ఇటు విను-ప్రేమానుబంధము పరిశీలించడములో నీవు మిన్నవు-నీహృదయ మెంత కోమలము! ప్రేమ అంటే సాధారణవిషయ మనుకొన్నావా? అది స్వర్గమంతా వ్యాపించి యున్నది, రాధాకృష్ణులు ప్రేయసులే సుమా!

దాసి—ప్రేమ ఎట్టిదో నాకు తెలియదు, నాకు నచ్చిన మగవాడు దొరకలేదు.

సాధు—నచ్చినవారని కొందరుందురా? వెర్రివానా, నీవు వాళ్ళ నట్లు కావించవలెను. పురుషులు భృంగముల వంటివారు, ఈవిషయ మతిరహస్యము సుమా...ప్రేమ బైట పడగూడదు. చూడు-రాధ పెనత్తె, కృష్ణుడు మేనల్లుడు; ఐనా, వారి రాసలీల ఎంత గుహ్యాము!...నీ వేదో పనిమీద పోతూన్నట్లుంది...లేకుంటే ప్రేమనుగురించి ఇంకా వ్యాఖ్యానింతును. చెడుదారిలో పడ్డ నిన్ను మంచిదారిలోనికి తేవడమే నా ముఖ్యోద్దేశము.

దాసి—అలాగైతే సాయంత్ర మొకసారి దర్శన మిప్పించండి. నాకుకూడా మీ యుపదేశము వినా లనే వుంది. కడుపు జరుగక పోవడముచేతనే ఇట్లు నడుచుకుంటున్నాను అమ్మో! వీడెవడు?

సాధు—ఏడీ?

దాసి—నా యజమానురాలి దగ్గరకి పోయేటట్లున్నాడు. ఆమె ప్రాపకునికి ఆమెకూ జగడము పెరిగి ఆమెను బైట

వెడలి నాడు.

సాధు—సరే. నేను సాయంకాలము వస్తాను-ఇంట నింకెవ్వరినీ ఉండనీయకు-తలుపు మూడుసార్లు మెల్లగా తట్టుతాను. ఊరు మంచిదికాదు, ఎవరి కంటనైనా మనము పడితే ప్రమాదము.

దాసి—అలాగే-మరచిపోక వస్తారు కదా? (అతడు పోవును)

(బిచ్చగాడు వచ్చును)

బిచ్చ—నేను మీయింటికే వస్తున్నాను.

దాసి—నీ వెవడవు?

బిచ్చ—ఇప్పుడు చెప్పను-త్వరగా ఇంటికి పద.

దాసి—చావు-ముండకొడకా! నీ మొగాన నిప్పుపెట!

బిచ్చ—నాకే కాదు, నాపితాళ్ళకందరికీ అలా అయింది. నేను నీవలలో పడను, ముందు నీవుపద, వెనుక నేనుంటాను.

దాసి—ఓరి నీయిల్లు కూల! నీకు పిచ్చి పట్టిందా?

బిచ్చ—జాలము చేయకు, మాట చెప్పవలెను-అతడు చెట్టు క్రింద నున్నాడు.

దాసి—ఎవరు, మా అయ్యగారేనా? చెప్పు చెప్పు-ఎక్కడున్నారు?

బిచ్చ—ఊఁ? ఇక్కడ చెప్పుతా ననుకొన్నావా? ఇంటికి పద.

దాసి—ఓరి చచ్చినోడా! నాతో వికటమా?

బిచ్చ—కాదు-ఒకమాట చెప్పవలెను-ఇంటికి పద చెప్పతాను.

దాసి—చెప్పవా? మా అయ్యగారు నీకంటపడ్డారా?

బిచ్చ—పడితే పడ్డారు, లేకుంటే లేదు-ఇంటికి పద. అక్కడ చూసుకుందాము. కనబడిన వాళ్లందరితో చెప్పమందువా?

దాసి—(చింతామణిని చూచి) ఆశని వెదకాలనే కాబోలు-అదిగో-నా యజమానురాలు ఒకగడియ తాళలేకుంది. ఇల్లు వెడలి వచ్చింది-నేను మరచిపోయినా ననుకొన్నది కాబోలు.

బిచ్చ—అదే కాబోలు చింతామణి! ఇది తనయజమానురా లంటున్నది, లోపలిమాట బయటికి రాకుండా కొంచె మాగుతాను.

(చింతామణి వచ్చును)

దాసి—ఏమమ్మా, కొంచెము శాంతించకూడదా? ఓపిక లేదా? ఇల్లు విడచి ఇప్పుడే రావలెనా? చూచేవాళ్లేమందురు?

చింతా—అనుకోనీ, నే నోర్వలేను. స్నానానికి పోతూన్నాను.

దాసి—ఏడీ, ఆతడెక్కడా కనబడడే! గొప్పింటివాడు కదా? నీవు కొద్ది చేతలు చేస్తే సహించునా?

చింతా—నే నేమన్నాను! నీ యింట్లో లేవు-నేను భోజనము చేస్తున్నాను, [illegible] ఆ స్యమయింది ..ఆ పాటి దానికి రాత్రి అంతా [illegible]ణకే, మాటా లేదు, మంతీ లేదు. నన్ను నిద్రపోనివ్వలేదు, [illegible] ష్టూరాలే! ఒళ్ళుమండి నేను మా[illegible]కలేదు-వెంటనే మొదటినాను ఆకోప[illegible] నాకూ కోపము వచ్చింది-రెండు మూడుసార్లు తిరిగి వచ్చెను, కాని నేను పలుకరించలేదు.

బిచ్చ—అ[illegible]-ఆ[illegible] నున్న యాతడేనా?

దాసి—ఎక్కడ?

బిచ్చ—(చింతామణితో) ఇదిగో విను-(దాసితో) నీవు కాదు. అతడు వచ్చు నచుకొంటున్నారు కాబోలు! అతడిక్కడాడు.

చింతా—ఎక్కడ నున్నాడు?

బిచ్చ—ముందు నీయింటికి వద-నీ వేమిచేస్తావా్నావో చూడవలెను, ఏలాగు భోజనము చేస్తావో గాంచవలెను, ఏమందువో వినవలెను; అప్పుడు మఱ్ఱిచెట్టుదరికి పోయి ఆ మాటలు చెప్పవలెను. అద్దరి నాతడున్నాడు-(బిల్వమంగళుడు పొదలో దూరును).

చింతా—దాసీ, చూడుచూడు-ఆపొదలో దాగుకొన్నాడే!

బిచ్చ—   పాట

గౌరీమనోహరి రాగము-(బ్రోవసమయమిదే రామయ్యావమైన)

పరసునకు దూరెనుగా పొదలో-నరసునకు దూరెనుగా పొదలో।

మరిమరినిన్ను మరపించుచుండె-

చేరివాని చెంత జేర్చుకొమ్మునీదు॥ సర॥

మనసులోని మా-టను దెల్పడాయె-

ధనములేమి చిన్నతనము నొందెనో?

వనములోన జీ-వనమునల్పునేమొ

-కనుమువాడద్దరి-గొనజూచుచుండె ॥సర॥

బిల్వ—(స్వ) దానికి నాచింతేలేదు-నవ్వుతూన్నది-(ప్రకా) కట్టెలుకొనడాని కిట్లు వచ్చినాను- కంటపడ్డావు కావున ఒకమాట చెప్పెదను.

చింతలోననున్న చిరునవ్వు వెలయునా?

విశ్వదాభిరామ వినుర వేమా.॥

చింతా—ఏమన్నావు? కర్ర లెందుకు? నీచితిపైన పేర్చుటకా?

బిల్వ—నీ వుదార వనుకొంటిని కాని వట్టి తుచ్ఛ రాలవు సుమా!

చింతా—అబ్బో! నీవుదాతుడవా? నీవనులే తెలుపుతూన్నవి లే-ముంజేతి కంకణమ్మునకద్దమేల?

దాసి—అయ్యా, నామాట వినండి-మీరు గొప్పవార గనుక ఈమె మాటలు పాటించకండి-చింతామణీ, నీవన్న

మాట బాగాలేదు సుమా!

బిల్వ.. దాసీ, నీవేమిా చెప్పనక్కరలేదు-ఇక నేను రాను. నా దుఃఖము [illegible] నీ కొకనాడు తెల్పుతాను-నేను గొప్పయింటివాడనే, కాని కుచ్చుబపొందిన నక్కనుంటాను. కనుక్కొన్నా [illegible] కౌగలించుకుంటే వస్తుందా?

చింతా—ఏమిా? నేను విన్నేమన్నాను? దాసి యింట్లో లేదు—నేను భోజనానికి వస్తున్నాను, అందుకోసము తలుపు తీయడమునకు [illegible] పైందే; ఈపాటిదానికే నీ మనస్సులో కోపాన్ని [illegible] ఉంచుకుంటూనే ఉండనా? గౌరవమెక్కువ కల్గిన నీ పక్క చేరిపోదువా? నేనిదివరలో చెప్పినాను-బాగా ఆలోచించుకో.

దాసి—నా దొకమాట- ఆడవాళ్లిట్లు వీధిలో పడడము అన్యాయము.

చింతా—నీనెత్తి! నేను జలకమాడ వచ్చితిని-న న్నెందుకు నిందిస్తావు? ప్రొద్దుటనుండీ ఇక్కడ హాయిగా ఉన్నాడు. అతనికేమి? ఏమయినాడో అని నేను చస్తూ ఉన్నాను. ఒక మాటైనా కనిపించలేదు!

దాసి—అయ్యో! ఇ దన్యాయము కాదా? ఆడది, చిక్కి ఉంది, ఆమెగతి "తానుండీ తనతల్లి గొడ్రా" లన్నట్లుంది.

బిల్వ—చింతామణీ, నిన్ను చూస్తే నాకు విచారముగా నుంది.

చింతా—అయితే కోపముపడక తిన్నగా ఇంటికి వద.

బిల్వ—ఇప్పుడు రాను. నేడు మాతండ్రి తద్దినము. వేళ మీరుతూన్నది.

చింతా—అట్లైన ఆలస్య మెందుకు? కోపములేదని చెప్పి ఇంటికిపో.

బిల్వ—ఆఁ కోపమెందుకు?

చింతా—ఆలాగు కాదు- ఇటు విను. ఇప్పటికే పొద్దెక్కింది. "నాకుకోపములేదు" అని నీవనేదాకా నిన్ను పోనీయను.

బిల్వ—నాకు కోపము లేదు.

చింతా—సరే, ఇక నింటికి పో, నేను స్నానానికి పోతాను; త్వరగా ఏరు దాటు-సాయంకాలము వత్తువా?—కాదు, కాదు-నే డేరు దాటరాదు కదా?

బిల్వ—అట్లైన నన్నెట్లు రమ్మంటావు?

చింతా—నేడొద్దు- రేపుదయము రా - రాకుంటే ఒట్టు సుమా!

బిల్వ—రేపేలాగు రాగలను?

చింతా—చూచినావా దాసీ నీ ఉదారుడు! నేడు పోతున్నాడు, ఈ రాత్రి కంట పడడు, రేపుదయమైనా రా జాలడట!...కోపమే లేదట? కోపము నాకులేదు. ఉన్నమాట అన్నాను.

బిల్వ—ప్రొద్దుటే ఎట్లు రాగలను? కోపముతోనన్న

మాటా ఇది? పనిపాటు లుండవా?

చింతా—అదంతా నాకు తెలియదు, రేపు రాకుంటే ఒట్టు వేస్తున్నాను-నన్ను చంపుకొన్నట్టే.

బిల్వ—అలాగే వస్తానులే.

చింతా—వస్తానులే కాదు, రేపు మధ్యాహ్నమునకి నీ విక్కడికి రాకుంటే మీయింటికి నేనే వస్తాను.

బిల్వ—తప్పకుండా వస్తానని చెప్పడ మేలాగు?... (పోవును)

బిచ్చ—అయ్యా, బాపనయ్యా, నాకిస్తానన్న దేదీ? (పోవును)

దాసి—కోపము తగ్గిందని తెలిసీ ఇంటి కెందుకు తీసుకొని పోలేదూ?

చింతా—తండ్రి శ్రాద్ధము పెట్టుకోవద్దా! ఇంటికి కొని పోతే ఏలాగు?... ఈరాత్రికి పీనిపీడ వదలింది... అబ్బబ్బా... నాకు ఖైదే కదా? కొంగు వదలడే, ఎటూ కదలనీయడు... రాత్రి అంతా గుసగుసలే! తలాలేదు తోకాలేదు...నిన్ను వలచినాను, నిన్ను వలచినాను, అని ఒకటే రోకలిపాట! వలచి నన్ను కొన్నాడా?...అదిగో చూడు, మళ్ళీ వస్తున్నాడు! (బిల్వమంగళుడు వచ్చును.)

బిల్వ—ఈరాత్రి నేను రాను, నా బట్టలు జాగ్రత్త సుమా!

చింతా—విన్నావా దాసీ, బట్టలు వీధిలో పార

వేయుదునా?

బిల్వ—అంతేదానవు కనుకనే చెప్పుతూన్నాను. (పోయివచ్చి) చూడు-చిలుక, గోరింకపిల్లలకు కందిగింజ శనగగింజ మేసి పెట్టు (పోయివచ్చి) పిల్లిమార్జాలం, లేకుంటే గొంతు కొరుక్కొని పోతుంది.

చింతా—మేలా పిల్లా పెట్టవలెనేమి! గొంతుక పిసికి కోళ్ళలో పెట్టెదను, లేనా మెడపట్టుకుని మింట నెగుర గొట్టెదను.

బిల్వ—అబ్బో! నీ వంతదానవే! కనుకనే చెప్పుతూన్నాను. అవి మాటలాడితే ఆడనీ.

చింతా—చాలు స్తవు బాపడా, ఇంటికి పో-శ్రాద్ధము పెట్టవలె నంటివే! తిండెప్పుడు తింటావు? ప్రొద్దెక్కిపోయింది పోవయ్యా.

బిల్వ—ఇదిగో పోతున్నాను. (తిరిగివచ్చి) చెప్పమరచినాను, లేడిపిల్లకు గడ్డివేసి, కొమ్ము కర్రకి కొట్టుకోకుండా కట్టు, జొరావరిచేస్తే కోపగించకు, నేనుపోయివస్తాను.

చింతా—అనడమే కాని ఆచరణము లేదే! నాకు స్నానానికి వేళయింది. రేపు సమయము వత్తువా?

బిల్వ—చూదాము లే...

—• రెండో రంగము •—

(బిచ్చగాడు, సాధువు)

బిచ్చ—సరేకాని ముందీమాట చెప్పండి, మీ రప రాధపరిశోధకులు కారుకదా?

సాధు—శివశివా! ఎంతమాట! నాపూర్వోత్తరము విను-నేను మొదట నవాబుకొలువులో నుంటిని, నాపేరు రామకుమారుడు. ఇది కలికాలము కదా? అధర్మభీతి గల వాని కాపదలు మెండు. నేను కొంతధనము దొంగిలించినా నని నాపై దావా తెచ్చినవెంటనే నాకు వైరాగ్య ముద యించి కాశికి పోగా, అక్కడ నాపూర్వభవపుణ్యావిశేషము వల్ల నాకొక గురువు లభించెను-అతడు సిద్ధుడు-పండ్రెండేండ్లు నన్ను తన సుతునివలె చూస్తూ నా కుపదేశించెను.

బిచ్చ—సొత్తు దొంగిలించినందుకు పోలీసువాళ్ళు పట్టుకోలేదా?

సాధు—శివశివా! నేనేమి? దొంగలాడడమేమి! ఎవరో కిట్టనివా ళ్లీకింవదంతి వుట్టించినారు.

బిచ్చ—అయితే పోలీసువాళ్ళు మిమ్మేమీ చేయ లేదా?

సాధు—"యతో ధర్మ స్తతో జయః", దైవకృపవల్ల ప్రమాద మేమీ ఘటిల్ల లేదు.

బిచ్చ—మీ రదృష్టవంతులు! నేను మరుగుదొడ్డిలో

దాగున్నా నన్ను బయటికీడ్చినావు!

సాధు—నాగురువుగారి కృపవల్ల యోగశాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రమూ, చికిత్సాశాస్త్రమూ మొదలయినవాటి నభ్యసించినాను. ఎప్పుడూ జగత్ క్షేమంకరములైన కార్యములే చేస్తూందును, నిన్ను శిష్యునిగా నొనర్చుకోవలెనని ఉన్నది; నీవు త్యాగివలె నున్నావు. నీచరిత మెట్టిదో వినవలెనని ఉంది, చెప్పుము.

బిచ్చ—మీా రసవాదపరిశోధకులు గారని నాకు నమ్మకము ఇప్పటికి చిక్కింది. అందరి తలవ్రాతా ఒకతీరున నుండదు. నేను చిన్నప్పుడు మత్తువస్తువులు సేవించి యిల్లు గుల్లచేసి తుదకు కనుపుజాలక బంగారుపూత పూసిన గిన్నె దొంగిలించి దానివల్ల ఒకమాసము హాయిగా గడిపినాను. నేనూ కాశికిపోయి ఒకపూజారి తలపై నున్న బంగారు వస్తువు దొంగిలించినాను.

సాధు—సరిపోయింది. నాకు తగిన శిష్యుడవే!

బిచ్చ—మీాదయవల్ల ఎట్టి పనైనా పట్టుబట్టి సాధించగలను, కాని ఒక చిక్కుంది. నేనెక్కడ కనబడితే అక్కడ పట్టుకొమ్మని గవర్నమెంటువారి హుకుము ఉంది.

సాధు—దానికొక ఉపాయ ముంది; జడలు ధరించి ఎర్రశాలలు గట్టి ఒళ్ళంతా విభూతి పూసుకుంటేసరి.

బిచ్చ—ఆవేషముతోనే నేను దొంగిలించినది. అందుచేత జడలు కత్తిరించవలసి వచ్చింది.

సాధు—నావద్దనుంటే నీకు భయముండ లేదు. అంత ర్ధానవిద్యచేత నిన్ను దాచగలను.

బిచ్చ—అందుకే మీరదృష్టవంతులు అన్నాను. పోలీసు వాళ్ళ కళ్ళు సూక్ష్మగ్రాహ్యములు. నీట్లో దాగుకొన్నా జాడదీసి అవి దొంగని బైట కీడ్వగలవు.

సాధు—నాదగ్గర నుంటే నీకు భయ మనవసరము.

బిచ్చ—సరే-ఈ వినోద మెన్నాళ్ళో! ఇందు దోవ గేమి?...అయ్యా, మీరు మాటలాడుతారా, లేక మౌన ముద్ర వహిస్తారా?

సాధు—యోగ్యులతో మాత్రమే మాటలాడడము.

బిచ్చ—జ్ఞానపత్రి సేవిస్తారా?

సాధు—అప్పుడప్పుడు మోతాదుగా.

బిచ్చ—మీ కష్టాంగసిద్ధి యైందా?

సాధు—అది పరమరహస్యము.

బిచ్చ—వచ్చినవా ళ్లందరినీ యాచితురా, లేక యిచ్చువచ్చిన వాళ్ళనే అడుగుదురా?

సాధు—హోమకుండము ముందుంటుంది-ఇష్టమున్న వా ళ్లేమైనా ఇచ్చెదరు.

బిచ్చ—సరే-మీ యాశ్రమ మెక్కడ?

సాధు—గుడిగాని గుండముకానీ చూసుకోవలెను.

బిచ్చ—సరే-వంతులు పంపక మేలాగు?

సాధు—నాకు కుటుంబ ముంది, వాళ్ళకి నెలకి పది

హేను సూపాయిలు పంపించవలెను. మాఅమ్మ, నాభార్య, ఇద్దరుపిల్లలూ ఉన్నారు. వాళ్ళఖర్చులు పోగా మిగిలినదానిలో నాకు పదివంతులు, తక్కినవి నీవి.

బిచ్చ—మీకు సాధువుల మర్యాద తెలియనట్లుంది-శిష్యునికీ గురువుకూ భాగము సమానము కావలెను.

సాధు—దాసికేమిలే-నీవు నాకు శిష్యుడవైన చాలు. నీకుతోచిన గురుదక్షిణ మాకర్పిస్తూ ఉండు.

బిచ్చ—అదీ మేలైనమాట!

సాధు—నేటిరాత్రి చిన్నపని ఉంది.

బిచ్చ—నాకుకూడా కొంచెము పనిఉంది.

సాధు—ఒకర్తె ఇంటికి నేను పోవలెను.

బిచ్చ—నేనుకూడా ఒకచోటికి పోవలెను.

సాధు—అద్దరినా?

బిచ్చ—మరేమీ?

సాధు—సరే-నేడే దానిని ముగించుకో-

(పిచ్చిది పాడుతూ వచ్చును)

సింహేంద్రమధ్యమరాగము—(నతజనే పరిపాలయ-వరుస)

ఎటనుందువో-ఎరుగనునీ - విటురాగదే-మాఅమ్మ
కటకట పల్కరాదా నే-నిటుల మొరలనిడుచుబిల్వ ॥నెట॥

పోనీ నాయనను పిల్తునా? అబ్బబ్బా, ఎవరూ పల్కరు-పాషాణి తల్లి పాషాణమే కదా?—అమ్మా, అమ్మా-ఒక్కసారి కంటపడవా?

సాధు—ఆహా! ఏమి మధుర గానము!

బిచ్చ—నీ వెవ తెవు? ఎటు పోతున్నావు?

పిచ్చి—నేనా—వెర్రిదాని కూతురిని-పిచ్చిదానిని-

బిచ్చ—నీకు పెళ్ళి అయిందా?

పిచ్చి—ఆహా! పిచ్చివానికి సన్నిచ్చినారు! (పోవును)

సాధు—దీనిని పట్టుకో-చక్కగా పాడుతుంది.

బిచ్చ—మనపని బాగాచే సాగుతుంది.

సాధు—నీకు కూడా అష్టాంగసిద్ధి అలవడునే!

బిచ్చ—అలాగైతే నేనింకో శిష్యురాలిని వెదకుకోవలెను-

—— మూడో రంగము ——

(బిల్వమంగళుడు శ్రాద్ధముపెట్టుచుండ పురోహితుడు మంత్రము చెప్పుచుండును)

బిల్వ—ఇదిగో మీకీ స్వయంపాకము పితృప్రీతికై ఇస్తున్నాను. సూర్యాస్తమయము కాబోతున్నది, మీ మంత్రము ముగిసేటట్టు లేదు.

పురో—ఆలస్యము మీదే-మీబోటి యజమానులిద్దరు దొరికితే ఇక మా జరుగుబాటు కేమికొదవ? నిమంత్రితులైన బ్రాహ్మణులు ఉపవాసముచేత సొక్కినారు.

బిల్వ—నేను షడ్రసోపేతముగా భోజనము చేస్తినా?

పురో—మీరు వైదికకర్మల నిట్లాచరిస్తే మిమ్మల్ని వెలివేస్తారు.

బిల్వ—కోపపడకండి, లోనికి పోయి సమారాధన

సరిగా జరుగుతూన్నదో లేదో చూడండి. రామా!

(అతడు వచ్చును)

వడ్డన వాళ్ళ నిటు రమ్మను —(అతడుపోయి వచ్చి)

రాము—అయ్యా వడ్డనయింది-వడ్డన వాళ్ళు వస్తూన్నారు.

బిల్వ—సరే, నీవుపోయి అయిదు గిన్నెలలో అన్ని పదార్థములూ ఉంచుమను. అయ్యా-మీరు దయచేయండి-దేవతార్చనపెట్టెలోపలికి గొనిపొండి, రామా, నీవూ వెళ్ళు.

పురో—అబ్బో? ఇంత తెలివియున్నదా? (ఇద్దరూ పోదురు)

బిల్వ—అయిదు చాలునా? ఏదీ,— చింతామణి, దాసి--యిద్దరు-దాసి కోమునలమ్మ, చింతామణి కొకర్తె--- నాకొకటి- ఐదు—నే నక్కడే తింటాను—అబ్బా! వక్చి మూస మేఘావరణ ముందే! గాలివాన వచ్చునేమో?...ఏమి యురుములు, ఏమి మెరుపులు! (రాముడు వచ్చును)

రాము—అయ్యా! బ్రాహ్మణులకు వడ్డించిన అన్నములో ధూళిపడ్డదని వాళ్ళు లేచిపోతా మంటున్నారు.

బిల్వ—దానికి నేనేమి చేయగలను?—ఐదు గిన్నెలూ సిద్ధమైనవా? వాటిని పడవల రేవుకి చేర్పించు-నేను దొడ్డిలోకి పోతానని మిష పెట్టి బయటికి దాటుతాను. నన్నుగురించి ఎవరైనా అడుగుతే జ్వరము వచ్చిందని చెప్పు—వీ డెవడు? (గుమస్తా వచ్చును).

గుమా—బ్రాహ్మణులు భోజనము చేస్తూన్నారు, కుంభవృష్టి కురుస్తున్నది—రామూ, ఇక్కడెందుకున్నావు?

బిల్వ—వాని కిట పనిఉంది-నీవు లోనికిపోయి సమారాధన చూడు.

గుమా—సమారాధన వర్షముచేత నాగింది.

బిల్వ—సరే—నాకు నూరురూపాయిలు కావలెను, ఏలాగైనా జాగ్రత్తపెట్టు-తెలిసిందా?

గుమా—సొమ్మేది? ఇల్లు తాకట్టు పెట్టవలెను.

బిల్వ—ఏలాగైనా సరే.

గుమా—నేను లోనికి పోతాను. కొంచె మాగండి.

బిల్వ—త్వరలో సొమ్ము జాగ్రత్తపెట్టు-లేకుంటే ఫలమనుభవిస్తావు సుమా!

గుమా—ఆలాగే-ఇక నీకోలువునకు నీళ్ళోదులుకోవలెను.

బిల్వ—ఏమి వాన! బయటపడకుంటే పడవ దొరకదు—ఎంత ఖర్చైనా అద్దరి చేరవలెను—(పోవును)

రాము—ఇదిగో తాళముచెవి, ఇక్కడే ఉంది. మతి లేదీయనకు. నాకు జీతమురాళ్ళు ముట్టనే లేదు. సాధ్యమైనంత చేజిక్కించుకొనవలెను. విసిరినమ్మకి బొక్కిందే కూలి.

— నాల్గో రంగము —

(శ్మశానములో నొక చెట్టుక్రింద నిల్చుని కూర్చుండగా బిల్వ॥ నిల్చును.)

బిల్వ—ఇక్కడికి రెండుకోసుల దూరాన ఇంకో రేవుంది, అక్కడికి పోవడానికి ఒడ్డులో చిన్ననావలో ఉండక పోనవు-అంతదూరము పోనక్కర లేకుండా ఇక్కడే తెప్ప గాని, లేక నుంగరాని, దొరికితే బాగుండును. విడిచేతుల నీదడము కష్టము. ఈ చుట్టుపక్కల వెదకుతాను. అబ్బా! ఆకాశము చిల్లిపడ్డట్టు ముసలధారావృష్టి! ఇంద్రునికి కోపము వచ్చింది కాబోలు!...నేను రాకపోతే తాను వస్తానంది, పాపము, అద్దరి నది నావలె నడుస్తూంటుంది...హా! ప్రాణేశ్వరీ! మనమిద్దరమూ చక్రవాకమిథునములాగు విరహావ్యథ ననుభవిస్తూన్నాము కదా? నుడుల ఈయేరు ఎడబాపుతూన్నది. ...ఈతుప్పచాటున వెలుగేమి? చితిమంట ఏమో? కాలమును నది కలకాలమూ పారుతూనే ఉండును. ఒకరికై కనిపెట్టుకొని యుండక దాని త్రోవ నది పోతూండును ..నా కాకలి చేత ప్రాణములు పోవునట్లున్నవి...తుపాను పట్టినట్లుంది. పిశాచములు పోరునట్లు మేఘములు గర్జించుతూన్నవి. ప్రాణమా, నీవు తుచ్ఛముగ భావించియుందును గాని చింతామణి దర్శనమునకు వెలియాడుగ కదా అని వెరచుతూన్నాను... ఏమి చేయుదును!...దాసి ప్రాణాలూ ఇల్లే ఉండును, కాని ఆడది, అబల-ఏమిచేయగలదు! లేకుంటే ఏరుదాటి నన్ను

బిగియార కౌగలించి ఏక్షీ విక్షుకము లాడనా! చింతామణి నాది, నేను దానివాడిని. నాప్రాణములు నావి కావు-చింతామణివి దానికి నాపై నెంతప్రీతి!...ఏమి చేయడానికీ తోచదు, ఏరు దాటడ మేలాగు? ప్రవాహ గతితీవ్రమగుగా సుంది. ఈశ్మశానములో ఏదైన నుంగి దొరకదా? (ముందునడిచి పిచ్చిదానిని చూచి) ఇదేమి భూతమూ, పిశాచమూ?... పిశాచమే! శవములను కాల్చుకొనితింటూన్నది. దీనిమనన్సు కరిగితే నన్నావలియొడ్డు చేర్చగలదు. నేను బ్రతికియున్నా నాప్రాణములు కుదుట లేవు. దీనిచేతికిపోవడితే చావుతప్పదు. కానీ, పల్కరించి చూస్తాను...ఓసీ! నిన్ను షోడకోపచారములతోను ఆరాధిస్తాను, అద్దరిని నన్ను చేర్చగలవా? తల్లీ! దయజూపి ధర్మము కట్టుకో-చింతామణికై నాచిత్తము తత్తరపడుతూన్నది.

పిచ్చి—ఏది ఏది చింతామణి? ॥ ఎక్కడికి నేగినది?
　　మెడనున్న మణిహారము ॥ వెడగువోలె కాటనుంటి,
ఆమె యెచటి కేగినదో? ॥ అద్రిగుహల జేరెనదా?
　　అడవిలోని కేగినదా? ॥ అక్కడనే నిల్చినదా?
ఏడ నాకు దోచదాయె ॥ ఏల బ్రతుకువాస యింక?
　　దేశదేశములను తిరిగి ॥ దేహమెల్ల బూనియలిమి,
కడుపుమంట నార్పగాను ॥ కడునశింపదు దుంటి నేను;
పిడుగువడగ నురముచాచి ॥ చిడిముడి హృదయమున దోచి,
అన్నిచోటులను జూచి ॥ అన్నిదుఃఖముల దాచి,

వ్రాసయమునా తల్లసమునంక । ఎవ నాపాలు వశీ శింద,
చిత్రకమలముకు హేళి । పాత్రియును వనపాళి
రాదె సైకతశ్రోణి । ఏది? యేది? చింతామణి?

బిల్వ—(నవ్వి) ఇ దేవతా! చింతామణి నెందుకు పిలుస్తున్నావ్?...ఇది భూతము కాదు, మానవగణములోనిదే! పిచ్చిదానివలె నున్నది. నీవెవరవు? చింతామణి నీ కేమవుతుంది?

పిచ్చి—చింతామణి నాది. పేరుపెట్టి పిలువకూడదు. సిగ్గు కాదా?

బిల్వ—అది ఆడదాని పేరు కాదా?

పిచ్చి—చింతామణియె నాదు । చిన్నారి చిలుక
ముక్తకేశిని అయ్యో । ముద్దుల కిరవు
కలుముల ఇల్లాలు । కట్టదు బట్ట;
వరమిచ్చి వెతదీర్చు । పరమశుభమూర్తి
సంతతంబును నామె । శవముపై నాదు;
రేపల్లెవాడలో । వ్రేవెలందులకు
వేణునాదము తాను । వినిపించు నెపుడు;
శిరమున జడలు నం । బరములే దిశలు
ఉండునొకప్పుడా । వెండిమల మీద
తాండవమాడుచు । తద్ధిమ్మియనుచు;
ప్రతిమయై ప్రేమయే । ప్రభవింప నోపు:
రాసకేళులలోన । రమియించు బాల,
ఉవిదలలోనెల్ల । యాదుపతి రాణి,

వనమాల ధరియించి । వలపులో జిక్కి,
　　వనమాలి వెతకుచు । వనిత తా గ్రుక్క
పురుషుని ప్రకృతిని । పోషించుచుండు
　　విపరీతమగు రతి । వేడ్క దోపగను.
ఒక్కచో శవము వే । రొక్కచో చపల,
　　ఏకాకృతిగ నుండు । నెందుజూచినను,
కాలంపునియమముల్ । గానరా వచట,
　　లేదు హిల్లోలంబు । లేమకలకలము,
నిమ్మకు తొక్కిన । నీరంబువోలె
　　నిశ్చలంబై దోచు । నెచ్చట గనిన.
మానసము వాక్కును । గానంగలేవు,
　　ఆది యంతము లేని । యతులస్వరూప,
రూపము న్నామము । రోయలే రెవరు,
　　గతమును భావియూ । గానంగరావు,
అంతయు ప్రకృతంబు । వింత గొల్పెడును;
　　చింతామణియె నాదు । చిన్నారిచిల్క.

బిల్వ—నా చింతామణేనా? ఇన్నిదినాలనుండీ ఆమె రూపసీమను గాంచలేకున్నాను. అది మవాఙ్మానసగోచర! ఎట్లు చేరగలను? ఏమిచేయుదును? చింతామణీ, చింతామణీ, ఇక్కడే నాప్రాణాలు విడువవలసివచ్చునా ఏమి? దైవమా!

పిచ్చి—ప్రాణములు పోగలవా?... లేదు లేదు-అవి పోవు-నీటిలో నురికినాను,-నీ రెండిపోయింది. అగ్నిలో పడ్డాను-

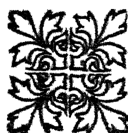
అగ్గిచల్లారింది...ఆహా! నామనోహారిణి ఎక్కడ నుందో? మన మిద్దరమూ చెరియొకచోటా వెదకుదాము రా. అమ్మా! అమ్మా! ఎక్కడున్నావు? ఇక్కడ అవతరించరాదా?

బిల్వ—నిబిండాంధకారము, దిక్కు తోచదాయెను! ప్రాణము పోజాలదన్న మాట నిజమే. అయ్యో! నాప్రాణము పోతే చింతామణిని చూడడ మేలాగు? మేఘగర్జనమా, నీకు జడియను. నదీతరంగములారా! మీ కోలాహలముకు వెరవను. దేహమా! నీయందలి మమకారము విడిచినాను. చింతామణిని గాంచకల్గుదునో లేదో అను సంశయము మాత్రముంది. అదిలేకున్న నీ వొక నదివా? పిల్లకాల్వపాటి ఉండవు-సముద్రమైనా దాటడానికి సిద్ధము-చింతామణీ, చింతామణీ!

పిచ్చి—చింతామణీ! నిన్ను గనగోరడము వృథా. పిచ్చిదాననై ఇల్లు విడిచితిని-ఎంతవెదికినా కానరావు, ఎంతపిల్చినా పలుకవు-రాత్రి భయంకరమై యున్నది. అదిగో! నాపిచ్చివాడు! మొంగ మలాగే ఉంది. ప్రాణప్రియ చింతామణి ఒంటరిగా నుంది-నేను పోయెదను. ... ... (పోవును)

బిల్వ—నేనూ చింతామణిని గాంచెదను-చింతామణీ!

(నదిలో దుముకును)

రెండో అంకము

ఒకటో రంగము

(చింతామణియింటిలో సాధు బిచ్చగాడు)

సాధు—నీ కీయింటి వద్దనేనా పని?

బిచ్చ—ఔను-మాట యిచ్చినాను, దానిని మరతునా?

సాధు—పనేదో చెప్పు వింటాను.

బిచ్చ—చిన్న పనే. ఈయింటియజమాని తానిక్కడ లేనప్పు డిక్కడికి ఎవరెవరు వత్తురో చూడుమని నన్నంపినారు. ద్వారము దగ్గర ఉంటిని, వర్షము కురుస్తూంటే లోనికి వచ్చి నాను. స్త్రీ లితరుల వంచింపబోయి వారే వంచింపబడుదురు. నేను పరదేశినని కేక వేసినాను-అటుకులు, బెల్లము, పెరుగు, పెట్టినారు. నన్ను పోల్చినారేమో—"ఆమాడుమొగమే పంపించియుండు"నన్నారు. ఇల్లు ఎవరో తుడుస్తూఉంటే జల్లి కొట్టుతున్నదని కేక వేసితిని, ఈమూల నుండు మన్నారు. నీవు రాత్రి అంతా మేలుకొని యుంటి వెందుచేత?

సాధు—నీవిటనున్నావని తెలుస్తే రెండుమాటలు నే ర్పియుందును.

బిచ్చ—ఇప్పుడు నేర్పిన ప్రయోజనము లేదు- మేఘము లింకా విరియలేదు, మునుగుడన్ని మూడంకె వేసి నిద్రపోయెదను. శిష్యుడు చేయవలసినవని నే నెఱుగుదును.

సాధు—దాసి యిటువస్తే నేనొక గొప్పసిద్ధుడ నని చెప్పు.

బిచ్చ—అలాగే- ఈ దాసీతో వ్యవహారము సామా న్యముకాదు. నీమాట లిక్కడ సాగవు- అది కర్త్రికోతకత్తె. గురు శిష్యసంప్రదాయము చెల్లేటట్లులేదు. నీవు దానికి బోధించి నది నేనెఱుగుదును. రాధాకృష్ణనాటక మాడవలెనని నీ యూహ- అది తెలిసినవాడను గనుక నీతో ఈ ప్రసంగ మెత్తినాను.

సాధు—నాశిష్యుడవని అను- అందు ప్రమాద మేమి?

బిచ్చ—నీ వేషము గంభీరముగా నుందిగాని దానికి తగిన యోగ్యత నీకు లేదు. తెలివితక్కువ కాకుంటే తెల్ల వారిన తరువాత గురుశిష్యధర్మ మెందుకు? నిశీథమున నిద్ర యందున్నప్పుడు గురవేనమః యందును.

సాధు—నీవుపోయి పరుండు- నే నీదాసితో కొంత ముచ్చటించవలెను.

బిచ్చ—తెల్లవారిన పిమ్మట కూడదా? తత్పూర్వ మామె దర్శనమే దుర్లభము. పట్టెమంచముపై పరుండిన

వసువుకత్తి పైకముచూపితే పసుగత్తివచ్చును గాని రుద్రాక్ష పేరుల చప్పుడు విని ఈవంక వచ్చునా? పాలపోసితే గాని నీకు పైకమబ్బదు. అందుచేతనే కాబోలు పిచ్చిదానిని చేప క్కించుకొనయత్నించినావు-అదిశ్మశానమునకు పారిపోయినది.

సాధు—వెర్రివాడా, నాకుకాదు, నీకనే నేను చెప్పలేదా?

బిచ్చ—హరిహరీ! ఇది నేనెరుగను-నీవు వగకాడవు గనుక పిచ్చిదానిపై నాసపడిచి దానికొరకు తల్లడిల్లుతూన్నావు. నాదగ్గిర దాచకు-ఆవులిస్తే పేగులు లెక్కబెట్టేవాడను సుమా! ఈదాసి ఆడదైనా నూరుగురు మగవాళ్ళను చంపి పుట్టింది బాబూ! అదిగో బ్రహ్మరాక్షసిలాగు వస్తూన్నది-(పరుంచును.)

(దాసివచ్చును)

దాసి—ఇద్దరుపెద్దమ్మలిక్కడ చేరినారూ! తాళము పగులగొట్టి లోన దూరలేదు కదా!...వీళ్ళు దొంగలు కారు. ఓహో అయ్యగారు దయచేసినారా?

సాధు—వచ్చినాను.

దాసి—నేను మా యజమానిగారు రానందున యజమానురాలివద్ద నుండవలసి వచ్చింది. ఇక్కడికి రావడము మాట మనస్సులో పెట్టుకొనే ఉంటిని-చిన్న కునుకు పట్టింది. పాపము మిమ్ము కష్టపెట్టినాను, పొగాకైనా తేలేదు-పొద్దు పోయినప్పటినుంచీ యిక్కడే ఉన్నాను. ఇంటికి పోలేదు-ఏమి చేయడానికీ తోచలేదు. దీపము వెలిగించి పొగాకు తెచ్చి అరుగు మీద కూర్చుండి మీ యుపదేశము వింటాను... (పోబోవును)

బిచ్చ—చూచినావా దీని విశ్వాసము! తిరిగి వస్తా నండి-నీవు నన్నెరిగినట్లు వానికి తెలియనీయకు-ఇద్దరినీ గెంటి వేయుగలదు.

సాధు—పోగాకు కేమిలే-నీవుండు. నేను రామేశ్వ రము, హరిద్వారము, నాసిక, పూరి చుట్టివచ్చినాను గాని నాకు నచ్చినవా ళ్ళొక్కరూ కనబడలేదు.

దాసి—ఆమాట నిజమే. అట్టివాళ్ళు దొరకడము అలభ్యయోగమే. నాకిప్పటికి ఇరువైయొక్క సంవత్సరములు గడచినవి. ఈ. చైత్రామాసానికి పందొమ్మిది నిండినవి, నాకూ అట్టివాళ్ళు లభించలేదు.

సాధు—నీవుమాత్రము నాకు చక్కగా నచ్చినావు.

దాసి—గట్టిగా మాటలాడకు. ఇక్కడో బికారి యున్నాడు, వాడిచెవిని మనమాటలు పడితే మనకిద్దరికీ పొస గడము కష్టము.

సాధు—నీకు రాధాప్రేమతత్వ ముపదేశించ వలె నని నా కోరిక.

దాసి—మంచిమాటే.

సాధు—సావధానముగా విను. ఈ సంసారసాగరము దాటవలెను.

దాసి—ఔను.

సాధు—దానికిముందు దీవేశ్యావృత్తి మానవలెను, వెలయాలివై యుంట వెర్రికాదే?

దాసి—నాసంగతి నీవెరుగవు-పురుషుని చూడగానే గుణము పోల్చగలను. దేవతార్చనము చేయక నీరైనా తాగను. నాయం దనుగ్రహించి నాయింటికి వచ్చినవానిని నాధునిగా భావించి పరపురుషుని కన్నెత్తిచూడను. ఈరీతిగా ఇరువైరెండేళ్ళూ ఒక్కరిపోషణమందే కాలక్షేపము చేసినాను.

సాధు—నాభావము నీకనగతేము కాలేదు-నే నుంచు కోవడముమాట ఎత్తలేదు-ప్రేమవిషయము పల్కుతున్నాను.

దాసి—కావచ్చును. ఆడదానను గనుక విశదముగా చెప్పినకాని బోధపడదు.

సాధు—అట్లైతే - రెండుమాటలలో తెల్పుతాను. నేను నిన్ను రాధగా చూచుకొంటాను, నీవు నన్ను కృష్ణుని గా నెంచుకో. పిదప నీకిష్టమువచ్చినట్లు చేసినా పాపముం డదు . రాధ వవుతావా?

దాసి—ఏమాట నాకు తెలియలేదు.

సాధు—రాసరనమయినవైనా రాధవు కా, నీకు ప్రణ యకోపము వచ్చును, నీపాదములు పట్టి నే నలక తీర్చు తాను...నేను వేణుగానము చేసెదను, నీవు "ఏడీకృష్ణుడు! కృష్ణుడేడీ!" అని సొక్కిసొలసిపోతావు...తెలిసిందా?

దాసి—నీవు నన్ను పోషింపగల్గితే అన్ని ఆట లాడు తాను. కూటికీ గుడ్డకీ యిచ్చిన చాలును. పసుండడానికి వసువ క్కరలేదు,చాపైనాన కే-నగలుపెట్టినా మానినా ఏమీఅనను.

సాధు—నేను బ్రహ్మచారిని, సామంతుడను కాను.

ఒకటిరెండు విద్యలు మాత్రమే ఎరుగుదును, భస్మాలు చేస్తాను, బంగారము చేయగలను.

దాసి—బంగారము చేయగలవూ ?

సాధు—శ్రీగురుకటాక్షమున ఆవిద్య నేను నేర్చగలిగితిని, నీ కుపదేశిస్తాను.

దాసి—అబ్బో! అలాగైతే నాబోటివాళ్ళను పది మందిని పోషించగలవు (స్వ) నన్ను బుట్టలో వేయవలెనని చూస్తున్నాడు!

సాధు—ఆవిద్య నేర్చుకొన్నాను, ఇంతవరకూ ఎప్పుడూ చేయలేదు; గురువుగారు "వైరాగికి బంగారు మెందుక"ని నిషేధించినారు. ఆవిద్య ఇతరుల కుపదేశించుమనే గుర్వాజ్ఞ. నీవు నాసాధ్వైతే నీకు నేర్పుతాను. సంవత్సరము నా చెప్పుచేతలలో ఉంటే సకలవిద్యలూ ఉపదేశిస్తాను.

దాసి—(స్వ) సన్యాసికి సొత్తక్కరలేదు కాని సాని కావలెనట! వీడు టక్కరి లాగున్నాడు, ఇంటినుండి గెంటవలయును, లేకుంటే హాయిగా నిద్రపోనీయడు. (ప్ర) సరే, మీరు పొద్దుగుంకేసరికి రండి, నేను నిద్రపోవలెను. (బిచ్చగానితో) ఓరీ ముద్దా! నీవూ నడువు, నేను లోనికిపోవలెను, ఇద్దరూ దయచేయండి.

(గోడమీదనుండి బిల్వమంగళుడు దుముకును)

అయ్యోబాబో! దొంగరో! దొంగ! ఇల్లు దోపిడవును!

(లోపల, ఏమే, దాసీ, ఏమిటాగోల?)

రావమ్మా! దీపము తేవమ్మా! ఏదో మూల్గుతూ న్నట్లుంది.

(దీపము పట్టుకొని చింతామణి వచ్చును)

చింతా—ఏమిటే? ఏ మిూగోల?

దాసి—(బిల్వ॥ చూపి) చూడమ్మా-అయ్యగారు!

చింతా—మూడుముఖము మళ్ళీవచ్చిందా? ఇక నన్ను కొరుక్కొని తింటాడు-అదేమి మూలుగుతున్నాడు?

దాసి—గోడమిాదనుండి గెంతినాడు, దెబ్బ తగిలింది, ఇరుకు పట్టిందేమో?

చింతా—నామెడ కురిపోసినాడు-నాకేమి దిక్కు దేవుడా?

బిల్వ—చింతామణీ-నీరు కొంచెము తే.

దాసి—బ్రతికియున్నారమ్మా, భయము లేదు. జీవముంది.

చింతా—లేకుంటే నాప్రాణాలు తీయడ మేలాగా?

దాసి—ఇటురా, చేతులుపట్టుకొని తీసుకొని పోదాము.

చింతా—ముందు లేవనెత్తి కూర్చోపెట్టు.

బిల్వ—దాసీ, నీవు నన్ను ముట్టకు, చింతామణీ! కౌగిలిచ్చి నన్నెత్తు.

చింతా—ఆః. దాసీ, ఎత్తవే-లే లెమ్మా, నేను రావాలా?

దాసి—అయ్యో! నీకు బుద్ధి ఉందా?

చింతా—ఓసి, నీవిన్నికలను కూ ! సంగతి గ్రహించ లేకపోయినావు-నాయంత్రి మా మొఱ్ఱను బంపినాడు, నే నెవరికైనా నరసుని పెట్టుకొన్నానేమో స్వయముగా చూడ వలెనని అర్ధరాత్రికి తానే దయచేసినాడు.

బిల్వ—చింతామణీ, నిజముగా నిన్ను చూడ వచ్చి నాను సుమా.

చింతా—(ముక్కు మూసుకొని) అబ్బా! ఈ దుర్గంధ మేమిటి? (ముఱ్ఱురూ పోవుదుకు)

బిల్వ—చూచినావా? ఎంత మూర్ఖుడవో. సంతకి సన్నజాజులు తెస్తారు, కాని చవిటినున్ను తెస్తారా? ఇంకా ఆలోచనెందుకు? బయటికి పద, లేకుంటే చీపురుదెబ్బలు తప్పవు. నేనూ వత్తునుకాని నాకింకా ఆశ పోలేదు. (దాసి వచ్చును)

దాసి—అబ్బే! అయ్యగారు ఒంటికేదో పూసుకొని రాలేదుకదా? ముక్కులో నరాలు కుళ్ళిపోతూన్నవి. శవము కంపు!

(చింతామణి వచ్చును)

చింతా—దాసీ, కుళ్లిన మాంసమే! పురుగులు గుల గులలాడుతూన్నవి. వక్కంతా పాడైంది- ఇల్లంతా పాడు కంపు -ఎలాగు పోతుందో?

సాధు—దాసీమణీ, నేను పోనా?

చింతా—ఈశవ మెవడు ? వీడినికూడా పంపినాడా?

దాసి—ఇంకా ఉన్నావా? ఒకసారి చెప్పితే వినబడ లేదా?

సాధు—రే పోకసారి కంటపడుతావా?

దాసి—ఇప్పుడు దయచేయండి, రేపటిమాట ఆలో చింతాము. (సాధు పోవును)

బిచ్చ—ఏమమ్మా, యజమానురాలా, నేనుకూడా పోనా? నాకేమీ యివ్వరా?

చింతా—ఆ, కొంచెముండు. ఏమి తల ఆడిస్తూ న్నావు? అతనివెంటా రాలేదు, నన్ను చూడ వచ్చినానంటు న్నావా; ఈజీవచ్ఛవ మెందుకు వచ్చినాడు!—ఇంత గాలి వానలో ఏ రీకడ మేమి? శ్రాద్ధమూ లేదు గీర్ధమూ, లేదు. సర్వాబద్ధమే! పెరిమొద్దునే ఎక్కడో దాగియుండెను— గోడ దాటడమేమి? గచ్చుగోడ నున్నగా ఉంది, దన్నూ లేదు దాపూ లేదు.

(బిల్వమంగళుడు వచ్చును)

బిల్వ—చింతామణీ, నీవు తాడు జారవిడువ లేదా?

చింతా—విన్నావా? దాసీ, ఎవరికోసమో గోడమీది నుండి తాడు జారవిడిచినా నట! చూచినావా గేలి?

బిల్వ—హాస్యము కాదు, నీతోడు. నిజముగానే తాడు పట్టుకొని ఎక్కినాను.

చింతా—దాసీ, నీవు నాకన్న పెద్దదానవు. నీయెదు టనే చెప్పుతూన్నాను, ఇట్టిమాట లింక పడలేను. ఒక

హాపాయి యిస్తుంటే ఊరల్లా గోల! లేకుంటే మరిపింతలు. ఇల్లూ వాకిలీ తాకట్టు. నిచ్చెన వేసి గోడదాటి ఇంట్లో దూరడము! పైపెచ్చు మనస్సులో నాజే మాటలు!

బిల్వ—చింతామణీ-నిచ్చెనపై నే నెక్కలేదు, తాడు పట్టుకొనే ఎక్కినాను. నాదు హాపాయీలు జాగ్రత్తపెట్టుమని గుమస్తాతో చెప్పినాను, ఎల్లుండి యిస్తాను.

చింతా—ఏదీ, తాడు? చూపకుంటే చీపురు విరుగుతుంది.

బిల్వ—రా, చూపెదను.

చింతా—రా, దాసీ, చూచి వత్తాము. (పోవుదురు)

బిచ్చ—ఈనాడు నాగ్రహస్థితి బాగులేదు, రాత్రి కూలి పోయింది, నిద్రే లాభము-నన్ను వీళ్లు హత్యము వేయలేదు, బతికినాను. న్యాయాధిపతే విచారణకర్త! ఆమెమాట నిజమే, ఈరాత్రి వేళ నది దాటడ మేమిటి! అంతా గోలలాగుంది—ప్రేమ యిలాటిదే కాబోలు! దూరాన ఉండి అంతా చూస్తాను.

—• రెండో రంగము •—

(గోడమీద పాము- బిల్వ॥, చింతా॥, దాసి, బిచ్చగాడు.)

బిల్వ—అడుగో చూడు, తాడు వేలాడుతూన్నది.

చింతా—ఏదీ? (గోడదగ్గరకు పోయి) అమ్మో!

ఎంత పామో! కొండనాగేమో?

బిల్వ—కొంతసేపు, సర్పము తల గోడలోనికి దూర్చి దానితో తోకపట్టి ఎంతలాగినా ఊడిరాదు. భయము వేయ లేదు కాబోలు! మంచి సాహసకింపు! (స్వ) ఇంతకు పోయినాతే సప్తప్రాకారాలు దాటి పోత్తు కొనిపోవురు కదా!

దాసి—వచ్చిన వెట్టిది! ఇంకను నా మనసుకి నచ్చినాడు, ఇతరులయందు నెట్టిప్రేమ యుండునా? కొట్టు, చీపురుతో కొట్టుతానన్నావే!

చింతా—ఈ కాలసర్పమును పట్టుకొని గోడ దాటినావా? భయము లేకపోయిందా బ్రాహ్మణుడా? అదేమి వెర్రి వారి చూస్తూన్నావు?

బిల్వ—చింతామణీ, నిన్నే చూస్తూన్నాను.

చింతా—ఏమి క్రొత్తగా చూచేవు? నేనేమి క్రొత్తదానినా?

బిల్వ—నీ అందమూ చందమూ.

చింతా—నది నెట్లు దాటగల్గినావు?

బిల్వ—ఈదగల్గుదునని నదిలో దుమికినాను. మధ్యకు వచ్చేసరికి తుఫాను రేగి ఊపిరి సలిపిందికాదు. ఒకదుంగ నా దరికి కొట్టుకొని వచ్చింది!

చింతా—ఈ శవం ఏలాగు వచ్చింది?

బిల్వ—అదేమో నాకు తెలియదు.

చింతా—తోక పట్టుకుంటే పాము కాటువేయలేదా?

బిల్వ—చింతామణీ-ఆత్మత్యాగము నీ వెరుగవు-తెలిసి

యుంటే ప్రాణనాథుడు కనిపించును, పాపాత్మురాలా, తాను క్షేత్ర ముండదు.

చింతా—నీకు మైమరుపు కలిగిందా? పిచ్చి పట్టిందా?

బిల్వ—నీకు ప్రేమమహాత్మ్యం కాసంతైనా తెలియదు, కాని అతిసుందరివి! లోకమోహినివి!

చింతా—రెప్ప వాల్చక చూస్తున్నావేమి?

బిల్వ—నామాట నిజమౌనో కాదో చూస్తున్నాను. నాకు మతిలేదని నీ విదివరకే గ్రహించియుండవలసినది. నీవు హాయిగా నిద్రపోతూ ఉంటే నేను నీముఖమే చూస్తూ ఉంటాను. నీ వ్రాపికి వసిచేటప్పుడు దశదిశలూ నాకు శూన్యములై తోచును. నీవు కంట నీరు పెట్టితే నాగుండెలో శూలము గుచ్చినట్లుండును. ఇది నీ వెరుగవా? నాకు పిచ్చి పట్టకేమి! నా సర్వస్వమూ ఋణగ్రస్తమయింది, అది నేను లెక్క చేయలేదు నిందమాత్రమే నా కాభరణ మయింది. నామాటలన్నీ నిజమని ఇప్పుడైనా తెలిసిందా? (పామును చూచి) నాకు మతి లేదనడాని కిదే దృష్టాంతము. నేను వెర్రివాడనే కాని, చింతామణీ, నీవు అసమానసౌందర్యఖనివి! నిరుపమాన రూపసుందరివి!

చింతా—సరిపోయింది-ఏమంటివి?

బిల్వ—నీ ప్రతిమ మనోహారిణివి. లేకున్న ఇన్ని దినాలు నిన్ను పూజింతునా! నీవు దేవివా, రాక్షసివా అని సంశయిస్తున్నాను. దేవివైతే నామనోవ్యథ నెరుగగల్గుదువు.

నీవు రాక్షసివే, కాని కమనీయగాత్రవు, కాంచనమూర్తివి.

చింతా—మంగళ్పై ఈదినా నంటివే, ఏదీ దానిని చూపు.

బిల్వ—ఇంకా అపనమ్మకమే! రా, పోదాము.

—॥ మూడో రంగము ॥—

(నదీకూలము-శవము పడియుండును,
బిల్వ, చింతా, దాసియూ వత్తురు.)
(బాటసారులు పాడుతూ పోవుదురు)

మాయరా-జన్మము-మాయరా-పరికించిచూడగ ॥మా॥
మాయరా కాంచనము దాపిన-కాయ మిది క్షణభంగురంబని
హేయమని-సర్వభోగంబుల-రోయుటే భద్రమని తెలియర॥మా॥
కాలచక్రము నిల్పబోదుర-ఆంచబోవు గతించు నిముసము
కాంతలను కనకంబువీడుము-కావ్య ము క్తికిసాధనములవి॥మా॥
సారము లేనట్టి సం-సారమనుచీకటిని నీకెట
దారితోచదు తెన్నుదోచదు-వారిజాక్షునిగొల్వకుండిన॥మా॥
వారకాంతల మోహావిభ్రమ-వాగురులలో చిక్కబోకుము
వారిహృదయము ప్రేమశూన్యము-వారిమాటలుబూటకములే॥

బిల్వ—నిజము-సర్వమూ మాయ! ఈవిపులబ్రహ్మాండమందు "నాది" అనదగిన దేదీ కానరాదు. ఎవర్తెకోనము నదిలో నర్ధరాత్రి ఉరికితినో అదే నాదికాదు! ఎక్కడైన-

ఏదేనా "నాకు" అనుగ్రహించ దున్నదేమో చూస్తాను.

చింతా—ఓహో! ఏమి యీ నదీకోలాహలము! సముద్రములాగు ఘోష పెట్టుతూన్నది, దేశమంతా ముంచే లాగుంది!...ఇందులో ఉరికినావా?... ఏమి తెగువ!...ఏదీ దుంగ? ఎక్కడ పెట్టినావు?

బిల్వ—అదిగో! (శవము చూపును)

చింతా—ఇదా? అబ్బే! కుళ్ళిన శవము!...నీమాటలన్నీ నిజము, నాకు నమ్మకము పుట్టింది...నీకు తప్పకుండా మతిపోయింది! రోత లేకపోయింది! సిగ్గూలేదు, లగ్గూలేదు; విషయము లేదు, భీతిలేదు-తాడనుకొని తాచుపాము పట్టుకొన్నావు, కర్రయని శవము కౌగలించినావు!...నే నిదివరలో ఒకమాట విన్నాను, నేటి కది నిజమయింది...నీచిత్తము వేశ్యనగు నామీద లగ్నముచేయక హరిపాదపద్మములందు ఏకాత్మ్యముగా లగ్నము చేసితివా, అది సార్థకమై యుండును. ని న్నేమందును? అర్ధనిశీథమున ఘోరమైన తుపానులో నిండు నదిలో దుమికి, శవముపై ఈదుకొని వచ్చినావు! ఇది వినగానే ఒళ్ళు గగుర్పొడుస్తూన్నది. ఇంతేకాక పాము పట్టుకొని గోడ దాటినావు! ఇదంతా భ్రమ అనుకొన్నాను. ఇదే భ్రమ ఐతే ఇక ప్రమ ఎటువంటిది? ఏమి ధైర్యము! ఏమి తెగువ!...నీచిత్తవృత్తి చూస్తే నాకేమీ పాలుపోలేదు.

బిల్వ—ఇంతే!

పురుషశరీరంబు- బుద్బుదము చూడ
నీటను పెరుగును-నీటనే కుళ్లు
కుక్కలు నక్కలూ-కొరికి పీకెదురు,
అనలాన భస్మమై-యనిలాన నెగయు,
ఇదె నాతి, దానికి-నీగతియె యబ్బు;
సర్వసృష్టియు జూడ క్షణభంగురంబు.
అక్కటా!—ఎవనికై ప్రాణంబు లిడుచుంటి నేనె
వ్వరికినై యీశవ-పరిరంభణంబు?
కౌగిలించితి బిగ్గ-గాలి నే నయ్యయొ
ఇది యుపమయా? లేక ఇది ఛాయ యేమొ
మిథ్య సమస్తంబు! మిథ్యయే! మిథ్య!
నిబిడాంధకారంబు నీక్షించుచుంటి.
ఎవరివాడను నేను? ఎయ్యది నాది?
ఇట్టి తాపము నైప-నేల నేనిట్లు?
ఛాయామహావాయు-సౌధసౌధముల
తోచక నేనిట్లు-తోవ దొక్కితిని.
ఎవడొకో నావాడు? ఎయ్యది నాది?
కానరా వదియేల? కడగి యెవ్వరైన
ఆర్చిన నాజ్వాల- నసువు లర్పింతు.
హేయంబు సంసార-మిది చివుకుకర్ర!
అనుకొనుటకు ప్రేమ-కాధారమేది?
ఏడ ప్రేమమహాబ్ధి-ఏడ దోచదుగ;

ప్రాణప్రవాహిని-పసుచోటు గాన,
బుట్టినదాదియూ-పొడగాంచనైతి
నాత్మీయమనదగు-నర్థ మొక్కటియు.
ఏడబోవుదు నేను? నెయ్యెడ గాంతు?
గాఢాంధకారంబు-గనరాదు దారి
ఛవిజూపు నెవ్వాడు-ఛాయ విరియగను?
ఆత్మీయుడగువాని-నరయ బోవుదును
లోకమంతా తిరిగి-కేక వేయుచును.

(పిచ్చిది పాడుతూ వచ్చును)

(తోడి రాగము... "పట్టువిడువబోదు" వరుస)

పట్టువిడిచిపోదు-నా చెయి ॥ప॥
ఎట్టులనేగిన నావెన్క నె వడు
కొట్టితిట్టినను, కొందల మొందదు ॥ప॥
నంతస మొందద నే-చింతనుతొలగును,
చింతించిన నే - చింతనుగూలును;
ఎంతయాదరము కలదో కోయనివరీ-
తింతును నాదగురత్నమల్లదిగో ॥ప॥
సత్యాసత్యములను బోధించు,
నిత్యానిత్యములను చూపించు;
అత్యాదరమున నెద ప్రేమించు,
భృత్యకోటికిని ముక్తినొసంగును ॥ప॥

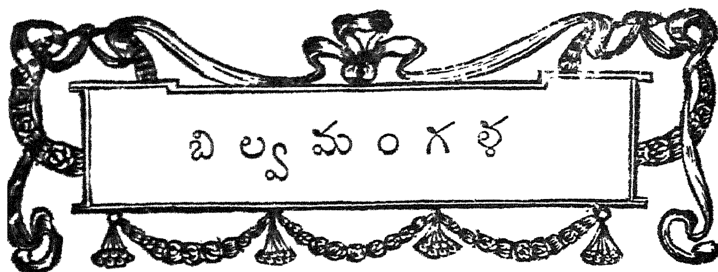
చింతా—ఆహా! ఏమి మధురగానము!

బిల్వ—నావా రెవ్వరూ లేరా? ఉన్నారు, లేకేమి? అంధకారమున నరయలేకున్నాను. ఉన్నారు, నాదగ్గరే ఉన్నారు. లేకుంటే, దుర్వారతరంగిణీమధ్యమున శవమును జారవిడిచిన దెవరు? క్ష్వేళవహ్నియైన కుండలి కరవకుండా నన్ను కాచినవా రెవరు?—నావారు లేరని అన్నవా రెవరు? ఇపుడు నాతో ఆత్మీయుడను అని చెప్పినవా రెవరు?...నీ వెవడవు? నీరూపమెట్టిది? నీ వతిసుందరమూర్తివి! ఒక్క సారి కంటపడవా? పోనీ ఎక్కడ నుందువో చెప్పు...నా ప్రాణాలు పోతూన్నవి...నాదగ్గరనే ఉన్నావు; నేనంధుడను కావున కాంచలేకున్నాను. నాకళ్ళు విప్పేవా రేరీ?...నే నెక్కడికి పోవుదును?...(పోవును)

చింతా—ఎక్కడికో పోతూన్నాడు-విరాగి అయ్యేనా ఏమి? అతనివారు లేనప్పుడు నావారు మాత్ర మున్నారా? చూస్తాను-(పోవును)

దాసి—చిత్రముగా ఉంది వీళ్ళచర్య ..(పోవును)

మూడో అంకము

మొదటి రంగము-రాదారి.

(సోమగిరి బిల్వమంగళుడూ వత్తురు)

సోమ—నీవు విదేశీయునివలె కనిపిస్తూన్నావు, త్యాగివలె నున్నావు; నీ కాటంకము లేకుంటే నేటిరాత్రి నావెంట వచ్చి నన్ను కృతార్థుని చేయుము.

బిల్వ—అయ్యా, నావా రెవరో చూపగలవా? పోనీ చెప్పగలవా? నా కెక్కడా అట్టివాళ్లు కనబడలేదు.

సోమ—నీవు ప్రేమోన్మాదివగు మహానుభావుడవు. ఇదే నమస్కారము.

బిల్వ—మీరెవరో నే నెరుగను-నే నొక హీన లంపటుడను. నాకు మీరు నమస్కరించరాదు. నేనే నమస్కరిస్తూన్నాను.

చూడనా హృదయంబు - శూన్యగేహంబు
ఎవ్వడు నావాడో - యిందు వసించు,
తిమిరపూరము నాదు - దేహపంజరము
ఉండజాలదు ప్రాణ - ము[illegible]
అయ్యయో! భంగంబు - సాదె నాయాశ
మరుభూమినుద్యాన - మనియుంటి నేను.
ఎవడను? నేనిట - కేలవచ్చితిని?
ఛీ! ఏల నీయుదాసీనత గల్గె?
ఏది మేలొనగూర్చు - నీప్రాణములకు?
ఏదియో ప్రేమాబ్ధి - యెచటుండునదియో?
కోరుచుందును ప్రేమ - కొమరొప్పజూప
ధన్యాత్మ చెప్పవే! ధన్యుండనౌదు.

సోమ——అయ్యా? నీవు ధన్యుడవే. ప్రేమమయియైన రాధ నిన్ను ప్రేమపూర్ణునిగా చేసింది. నీకు భగవంతుని యెడ ప్రేమ కుదిరింది.

బిల్వ——అమ్మా! మిమ్ము గురువుగా భావిస్తాను. ప్రేమమయియైన రాధ యంటిరి, ఆమె యెక్కడ నుంది?

సోమ——నేను గురువునా? శ్రీకృష్ణు డొక్కడే అందరికీ గురువు. ఇంకొకరు కారు.

బిల్వ——రాధ ఎవతెయో చెప్పవా?

సోమ——రాధాకృష్ణమూర్తులు నాకగుపడుతూన్నవి. అవే చూడు...ప్రేమ ఎంత గభీరమో ఎవ్వ రెరుగును? నీ

వామూర్తి ద్వయమును గాంచదలచుకుంటే వాటిని ధ్యానించు-ఆమర్మము గాంచగలవేమో చూడు.

బిల్వ—(ధ్యానించి) ఆహా! సత్యమే. ఇన్నాళ్ళు నాకగుపడలేదు. ఆహా! ఏమి సుందరమూర్తియుగము! ఈ బొమ్మలు తథ్యమేనా? రాధాకృష్ణులను మనము గాంచగలమా?

సోమ—దైవకృప లేకుంటే దర్శనము కాదు.

బిల్వ—కృష్ణు డెక్క డుండును?

సోమ—పిలిచి చూడు-అతడే చెప్పును.

బిల్వ—అయ్యా! మీ రెవరు? మృతప్రాయమైన నాహృదయమున ఆశాప్రసార మొదవజేసినారు. గురుదేవా! మీచరణదాసునిగా నన్ననుగ్రహించండి.

సోమ—అట్లనవద్దు. మీకు శ్రీకృష్ణు డాశ్రయ మిచ్చెను! రండి—నావాంఛాఫలసిద్ధి యొనర్చండి.

బిల్వ—మీరొకరు లభించినారు గనుక మిమ్ము విడువజాలను, మీవెంట జవదాటను. దగ్ధమవుతూన్న నా హృదయమున ఆశాంకురము నాటినారు. ఆ లత ఫలించ డానికి మీకృపయే జీవనము, రండి పోదాము. . .(పోవుదురు)

—• రెండో రంగము •—

(చింతామణి యింటిదగ్గర)

దాసి—అమ్మా, నీ పతిని నిజముగా వలచినావు. ఆమాట నేనంటే “నన్ను తిట్టుతూన్నావు” అని అంటావు. అన్నము ముట్టవు, పాన ముడుగవు. రేయుంబగళ్ళదే చింత! నేడు వెళ్ళినవాడు రేపు రాకుండునా? కోపగించి ఎక్కడికి పోగలడు? పదిరోజులు చూడు, మరుగెత్తి వచ్చును. లేకుంటే మరిపదిరోజులు-కాకుంటే ఒక నెల—

చింతా—ఆత డిక రాడే, నేను బాగా ఎరుగుదును. నాకంట పడక యున్నా డున్నాడు! నన్ను వంచించినాడు-ఇది నిజము.

దాసి—పోనీ, నీవు క్రమక్రమముగా చిక్కిపోతూన్నావు, బెంగచేత కాబోలు? ఊళ్ళో నొకసంపన్నుడు నాకొర కెన్నోసార్లు వచ్చినాడట! నే నాతని లెక్కచేయలేదు. అతడు రెండుమేడలను వ్రాసియిచ్చునట!

చింతా—అయ్యో! నాకోస మాతడు సర్వమూ చెరచుకొన్నాడే! ఇప్పుడు దేశమును కూడా విడిచినాడేమో? ఆతని ఆత్మసంయమము నీ వే మెరుగుదువు?

దాసి—ఇంకా యిల్లుంది, వాకిలుంది. దేశమును త్యజిస్తాడా? పురుషుల స్వభావము నీవెరుగవ ట్లుంది.

చింతా—కోపమే అయితే ఇంటివద్ద నేనా ఉండును...

ఒక్కశేషమనుష్యులు వినాశ ఉన్నతా కరుణాను. ఆత నాలాగయ్యేమో?

దాసి—అట్టివాడు రాజా? కావడ మేలాగు? ఇటు వంటివాని? నాటామండలి నేను చూచినాను. సన్యాస మేమి నామాన్య మనుకొంటివా? ఈనువ్వులు నావద్ద కట్టిపెట్టు.

చింతా—నేటికి నాకళ్ళు విచ్చినవి. వలపన్న వట్టి భ్రాంతి అని లోగడ తెలుస్తూ ఉంటిని, కాని ఇప్పుడు నిజము తేలింది. వలపు నిజమే! ఒక్కనాడేనా అతనితో మంచిమాట ఆడినానా? అతడు పిలువగానే కోపమువచ్చి తలుపువేసి పడక గదిలో పడుంటిని. రాత్రిఅంతా అతడు మేడపై నుండెను. నాకు నిద్రాభంగ మవుతుందనే భయముచేత రాత్రి ఒకమారైనా నన్ను పిలువలేదు. . . నాకంటినుండి రెండు నీటి చుక్కలు జారితే అతడు బాష్పవృష్టి కలిగించేవాడు! అతడు నన్ను బతిమాలిన కొద్ది బెట్టుచేసి కాలితో తన్నుతూంటిని. . . దానికి తగినశాస్తి నా కిప్పు డయింది.

దాసి—ఈప్రపంచములో ఎవరికి వారేకాని ఒకరి కొకరు కారు. ఆకలిబాధ భరించ నలవికాదు! కోటివేషాలూ కూటికొరకే! పురుషులు అద్దాలవంటివారు, మనము నవ్వితే వాళ్లూ నవ్వుతారు, మనమేడిస్తే వాళ్ళూ ఏడుస్తారు! పొట్టకోసము పనులను ఆశ్రయించాలి. చేకువ కొచ్చిన వారిని చేత చిక్కించుకోవలెను.

చింతా—అట్లుచేర్చినవాడు మనవాడు కావద్దా

అప్పుడే సుఖము చేకూరుతుంది. నాకు నచ్చినవాళ్ళందరినీ అరచేతిలో నుంచుకొన్నాను. సుఖపడవలెనని నా నుదుట వ్రాస్తే అట్లే ఉండి యుండును. ఇక నట్టివాడు నమకూరడు. రాణినై ఉండవలసిన దానను రట్టుపా లైనాను, వేశ్యనై వెగటుపుట్టించినాను. ఇంక నన్నట్లు మన్నించువా రుండరు.

దాసి—ఎవరూ లేరనకు. అందరికీ ఆహరియే గతి-పరితాప పడకు.

చింతా—ఆ పరమాత్మ నావంటి నిర్భాగ్యురాలిపై కృపవహించునా? అతడు దయానిధి అనీ ప్రేమసముద్రుడనీ ప్రతీతి, నేను ప్రేమరహితనైన వేశ్యను. నే నెవరినీ ప్రేమించకపోవుటచేత ఒకవేళ నన్నాతడు దయతో చూచినా అది నేను గ్రహించలేను. నాహృదయము ప్రేమశూన్యము... చూడు... నేను మునుపటిలా గున్నానా?... కాలినబొగ్గులాగు కనబడలేదా? నాకోర్కెలన్నీ నీట కలిసినవి-ఎందరినో మోసగించినాను, అందుకు ప్రతీకార ముండదా? ఇప్పుడు నావంతు వచ్చింది!... కాని బిల్వమంగళుని నేను వంచించినట్లు నన్నాతడు వంచించలేదు. అతడు నేనే సర్వమని భావిస్తూంటే నేనాతని పాలిటికి కాలసర్ప మైనాను. అతడు ప్రేమార్ద్రహృదయు డవడముచేత భగవత్కృపాపాత్రుడు కాగలిగెను; నా హృదయమో శుష్కమరుభూమి...ఇందు ప్రేమాసారము కల్గబోదు !

దాసి—ఆ! పుట్టి మున్గిం దంటూన్నావు! ఒకవుపోతే

ఇంకొకరు, విటులకోసము వెతకనక్కరలేదు. నీవే ఆలోచిం
చుకో.

చింతా—సరే కాని పిచ్చిదాని వృత్తాంత మేమైనా
తెలిసిందా?

దాసి—తెలియక కేమి? అది కలయింటిబిడ్డ, తల్లిదం
డ్రులుగానీ ఇతరబంధువులుగానీ లేరు. యోగ్యునకే యిచ్చి
పెళ్ళిచేసినారు. అల్పకాలముననే పాప మతడు మృతు
డయ్యెను, అప్పటినుండీ ఈ మెకు పిచ్చియెత్తింది.

చింతా—ఈ కథ నీ కేలాగు తెలిసింది?

దాసి—నాకు తెలియదా? మావీధిలోనే దానియిల్లు.
ఎప్పుడూ అక్కడే తిరుగుతూంటుంది. పడుచువారి కంటప
డితే బాధపెట్టుతూంటారు. ఇదిగో, యిక్కడికే వస్తూన్నది.

చింతా—ఈమె సాధారణపు పిచ్చిదికాదు. పరమా
త్మునిచేత వంచింపబడి నాలాగేయింటినుండి వెడలగొట్టబడ్డది.

(పిచ్చిది వచ్చును)

పిచ్చి—పరమాత్మునికి నాపై దయలేదని యెంచు
తూన్నారా? ఆతని కందరిపైనీ కృపయున్నది. ఏమో నాయెడ
మాత్ర మింకా దయరాలేదు, నన్ను మరచినాడేమో?
ఎప్పటికైనా ఉద్ధరించితీరును.

చింతా—అమ్మా! నీ వెవతెవు? సాక్షాజ్జగదంబవా?

పిచ్చి—ఔనమ్మా, ఆ యభాగ్యురాలను నేనే. అం
తా నీకామెగ్గే కనబడుతూన్నదా?...మాటాడ కూరు

ణో!...సిగ్గుచేటు...(నోరు నొక్కుకొనును)

చింతా—నీమాటలు విన్న నాఒళ్ళంతా కంపము చెందుతూంది. నీ వెవతె వమ్మా?

పిచ్చి—నేను వెర్రివాళ్ళ పిల్లను-నీకూతురిని-నీవే నా వెర్రితల్లివి-నేనొక వెర్రితల్లిని.

చింతా—

పాషాణహృదయమా-పల్లటిలె దేల?
అన్యులకథలకు నడచీవి వెవుడు
వంచనపాలైతివా?మానసంబ!
వేశ్యవు-నీవేల వేషభూషలను
మరచి ధరించితో మురికివస్త్రంబు?
వేడుకపుట్టెనా వెంగలివి కాగ?
క్రించుదనమున కిట్లు-వంచింపబడితో?
ఎవ డీసడించె నిన్నిట్టులు తుదిని?
కాయమునమ్మితి తుచ్ఛ-కాంచనము చేర్ప
ధనమునార్జించి తేధన్యులకొరకు?
ప్రాణమర్పించవు-పరులకెన్నడును
కొత్తధర్మము దీని చిత్తమున నిల్పు.
అన్య లెక్కడనైన-యాప్త లయ్యెదరా?
నమ్మము దీనిని న్యాయ మియ్యదియె.
కడచినదివసము-ల్గానంగ రావు
వెలుగుపోకుండగనె-వెతకుకొనవలెను.

అమ్మా,నీవు వెఱ్ఱిత్తల్లివా?

పిచ్చి—అవును-నాకు జాల మవుతూంది-సెలవిమ్మా పోతాను.

చింతా—నీవు నాకూతురి నంటివే!ఉండు నానగలు నీకిస్తాను.

పిచ్చి—తే-నాకు నగలన్నీ పెట్టవూ?

చింతా—(ఇయ్య బోవును-పిచ్చిది పారిపోవును)

దాసి—పారిపోయింది!

చింతా—పోనిమ్మా-మన యింటికి పోదాము రా—(పోవును)

దాసి—ఈమెకుకూడా పిచ్చి పట్టినట్లుంది.

(సాధువు వచ్చును)

సాధు—దాసీమణీ!

దాసి—ఏమంటావు!నాకు తల నొస్తూన్నది.

సాధు—ప్రేమోదంతము వినడానికిది సమయమా?

దాసి—సామ్మా తెస్తే సొద వింటాను.

సాధు—అది లేదు,శుద్ధ విష్ణుప్రేమయే-గళమందు వనమాల—

దాసి—ఆగాగు-(స్వ)వీడికి చిన్నపని కల్పిస్తాను.—నాయజమానురాలికి మతిపోయింది-కనబడ్డవారి కందరికీ కానులిస్తూన్నది. వీడిమూలాన ఏమైనా రాబట్టెదను. సన్యాసులను చాలాసత్కరిస్తుంది. (ప్రకా) నీకృష్ణప్రేమను

చింతామణి కుపదేశించకూడదా?

సాధు—ఉపదేశించగలను, కాని నీ కుపదేశించవలెనని నాకోర్కె.

దాసి—అది నేనెరుగుదును. చింతామణిని చేపట్టాలి. ఈవేషముతో కాదు, పిచ్చివాని వేషము వెయ్యవలె—నా యజమాని వృత్తాంతము నీవెరిగినదే-కావలసిన సహాయము కావించెదను. ఆదాయములో ఎనిమిదో వాటా నీ వుంచుకో, తక్కినది నాది.

సాధు—నీమాటే కానీ-తరువాత నీకు ప్రేమ ఉపదేశిస్తాను. అప్పుడంతా నీదే!

దాసి—ఇంకేమైనా చెప్పవలసిందుందా?

సాధు—లేదు.

దాసి—నీవార్జించిందంతా నాకిస్తావా?

సాధు—సొమ్మేనా? నాప్రాణాలే నీవి.

దాసి—నే నొకదగ్గర నుంటాను, నీ వింకోచోటుండు. నీయింట్లో కుండలు తప్ప ఇంకేమీ ఉండరాదు, నీబట్టలపెట్టె నాయింట్లో నుండనీ; నీకూ నాకూ పొసగకుంటే కట్టుగుడ్డలతో నీవు బయటికి పోవలెను, నావద్ద నీకు దాపరిక ముండరాదు.

సాధు—అలాగే కానీ.

దాసి—సాయంత్రము నీవువస్తే చింతామణి ద్రవ్యము సేకరించే మార్గము చెపుతాను-చింకిగుడ్డలతో పిచ్చివాని లాగు రా- (లోపలనుండి "దాసీ" అనిపిలుపు) ఇదిగో వస్తూ

న్నాను. నాకు పనియున్నది. సాయంత్రము తప్పక రా (పోవును)

(బిచ్చగాడు వచ్చును)

బిచ్చ—ఏమ న్నది?

సాధు—అప్పుట కేముండి? సాయంత్రము రావలెను.

బిచ్చ—ఏమన్నది?

సాధు—నీవు చెప్పినట్లు రొక్కము పట్టుకొని రమ్మంది.

బిచ్చ—సరిసరి-ఇక సాయంత్రము రావడ మెందుకు?

సాధు—ఇంకోసారి యత్నించి చూస్తాను.

బిచ్చ—ఆఁ, నాదగ్గర దాచుతూన్నావు, సరిగా చెప్పలేదు. నేను చూస్తున్నాను చాలాసేపు గుసగుసలాడి నావే?

సాధు—ఇంకేమీ లేదు, ముడీమూటంతే! నావెంట వస్తే నీకూ తెలిసియుండును. పోదాము రా.

బిచ్చ—తెలిసింది-ఏదో వంకపెట్టి నాకళ్ళలో దుమ్ము కొట్టవలెనని నీయూహ! నేను లేకపోవడము నీకు మంచిదేగా? సరే-నడువు, నావం తెగవేయడానికే ఈయె త్తెత్తినావు.

సాధు—నే నాలాటివాడిని కాను... ఈ సాయంత్రము నీ కగుపడను-ఎక్కడికో ఎందుకో పోతాను... (పోవును)

బిచ్చ—మంచిది-వీనివెంట యుందును.

(పిచ్చిది వచ్చును)

పిచ్చిదాని కీనగ లెక్కడివి?... ఇవి చింతామణి నగలులా గున్నవి. తెలివిమాలిన దీనికి నగ లెందుకో?

పిచ్చి—నీవేనా నవనీతచోరుడవైన గోపాలుడవు! (నగచూపి) ఇవి నీకు కావలెనా?...వీటితో ఆడుకో హాయిగా! (కొన్నిచ్చును.)

బిచ్చ—ఇది సి-ఐ-డి లోడి కాదు గదా?...ఎవరి కంటాపడ లేదు-వీటితో నే నాశ్రమము నిర్మించుకో వచ్చును.

—• మూడో రంగము •—

(సోమగిరి శిష్యుడున్నూ వత్తురు)

సోమ—నేడే గోకులబృందావనానికి పోదాము.

శిష్య—మీరు చూడదలచిన మహాపురుషు డేడి స్వామీ?

సోమ—నే నతని దర్శించినాను-నీవు చూడ లేదా?

శిష్య—నా కాభాగ్యమబ్బలేదు.

సోమ—బిల్వమంగళుని నీవు చూడనే లేదా?

శిష్య—ఏమీ!ఒక లంపటుని చూడడానికా మీరింత దూరము వచ్చినారు! వేశ్యమూలాన నతడు విరాగి అయినాడు-ఈదశ ఎన్నాళ్ళుండునో తెలియదు.

సోమ—

కాంతయుఁ కనకము గన నొకమాయయౌ,
　　　ఇటునటు లీడ్చెడు నీ జీవంబుల;
విషమబంధముల-విడివడిజాలక

మోహముగ్ధులిల-మూల్గుచునుందురు.
సకల కామినులకాంతుఁ బోవిడిచి
విరంజనుండై నెగడెదు మనుజుని
సకలదిశాసంచారము చేసియు
నెరిగింపుము నీ వెక్కడ గననగు.
కామరహితమగు ప్రేమగన్పరచి
వేశ్యనుగొలువగ వెంగలియానా?
ఆశాశూన్యుఁడు స్వార్థవిహీనుఁడు
బిల్వమంగళుఁడు విజ్ఞుడు కాడె?
అర్థంబు కామంబు సరయ నిష్ఫలము—
క్షుద్రంబులగు నివిచొచ్చిన మనసు
ఆయతంబగు ప్రేమ కాధారమానా?
ప్రేమమత్తుండగు ప్రేయసుం డెపుడు
చిత్తంబు నీశ్వరాయత్తంబు చేసి
సంసారజలధిని సంచరించెదును.
నిస్సంగతత్వంబు నిష్ఠురనిష్ఠ
వావిరియగు వెఱ్ఱి వైరాగ్యమెపుడు
ఏకత్వమునుబొందు నీశుతత్వమున.
శిష్యు— సంశయచ్ఛేదంబు సరగచేయగను
కృపచూపి చెప్పు డీకృపణు డీతండు
ఎట్లు మహాత్ముడై నెగడుచున్నాడు?
కామార్థములవీడి ఘను లెల్లయెడల

సన్యాసులై జోక సంచరించెదరు,
గౌరవింపరువారి గాని మీ రితని
పెద్దజేయుట చూడ పెరిగె నుత్కంఠ.

సోమ—

ఎరుగవు వత్స నీ వెరుగనేలేవు
ఆశ్చర్యజనకమా నా మాయలీల-
ధనముకై కొందరు ధరియింత్రు జడలు,
కొందరు తిరుగను కులటుల వెంట;
సన్యాసివేషంబు చాన గికురించు
జడలపాడవునబట్టి జరుగు గౌరవము.
అష్టసిద్ధుల నెవ్వ డాసించు నేడు!
నిర్హేతుకపుభక్తి నెరయు విశేషముగ.
ఆకతాయి యటంచు ననబోకు మతని
ప్రాణమర్పించె నీశ్వరపాదములకు.
మానంబు దుఃఖ మవమానంబు సుఖము
వీడి గాంచునతండు వెన్నునిపదము,
వ్రజకిశోరునియందు వరలు నాప్రేమ
అన్యసామాన్యమా అరసిచూడంగ?
కౌగలించెను శవము కాంతకై యతడు,
త్రాడుతాచును బట్టి గోడ లంఘించె!
చేయజాలడు దేని శ్రీరమణికొరకు!
చిన్నికృష్ణునియందె చిత్తమున్నిలుపు.

శిష్యు—గురుదేవా! అహహ చరిత్ర మంతా అగమ్యగోచరము, సాధుజన సద్గుణాభిలాషచేత మీరు వారణాసి విడుచునప్పటికి ఇతఁడు వేశ్యాలంపటుఁడే! దానిచేత తిరస్కరింపబడి వైరాగ్య మవలంబించి యెంతో కాల మింకాకాలేదు. ఈతఁ డెంతకాల మిట్లుండునో సెలవియ్యఁగలరా మీరు?

సోమ—

భావి గోచరమువ్వునె భావింప మనకు?
సర్వశక్తుఁడా లోకండె । సర్వజ్ఞుఁ డగును.
ప్రాణికోటి కపూర్వ । బంధంబు వెలుగును
నిఖిలేశ్వరుని । దివ్యనియమమునను;
నరకుచేయక నాటి । సంబ్రంబులన్నియు
ప్రతిప్రాణియును తన । బంధు నరయు
సంధాన మొనరించు । సర్వశక్తుఁడు తాను,
ఇంద్రియంబుల కెల్ల । నిది గోచరంబు;
మతము, యుక్తియు, నభి । మానంబు మొదలు
భావప్రపంచంబు । భ్రాంతమగు నిందు;
సుఖము మిథ్యనె యెపుడు । సూచించుచుండు,
దుఃఖమగున్నన కెందు । దోఁచు సత్యంబు
బంధుగులెవరొకో । పరులెవ్వరొక్కొ;
ఈశునికృపచేత । నెరిగితిని నేఁడు.
స్వార్థశూన్యప్రాణి । పల్కుసత్యంబని
పలుమారునానుడి । ప్రత్యయము కుదిరె

వంగదేశపుసాధు । సంగతిమహిమను.
వంగదేశపుసాధు । పాండిత్యగరిమ
భరతఖండమందివ్య । భాషిసౌఖ్యంబు, పరలోకసుఖము
ననుభవించుచు చూడె । అచిరకాలమున;
తథ్యమో మిథ్యయో । దాని నారయుము.
శిష్యు—అతనిగురువులు మీర । లతడు శిష్యుండు
శిష్యుని తా పెద్ద । చేయునే గురువు!
సోమ—ఎవ్వాడు గురువిల । నెవ్వడుశిష్యు
డాశివుడు కేశవుడు । నన్యోన్యగురులు,
నన్యోన్యమును శిష్యు । లగుదురు కుంద్ర!
శిష్యు—సరిపోదు మె గురుశిష్య । సాంప్రదాయంబు!
సోమ—సంసారమున పోడము । సందేహచయము,
ఇంద్రియము లనజాల । వికమిర్థమునకు;
ఒనర్చి గొప్పతర్కము ల్మనోహ్య కాని కోత్రముల్
అహో మహేశు జేతురే స దా ...హాని సిద్ధునిన్
తెగించి లేదు దేవుడే అనే! కుతర్కవాదికి
ప్రమాణ జాల మెట్లు కల్గ ప్రత్యయంబు జేసెదుర్.
సందేహతిమిరంబు । జనియించునేని,
తరుగనిపాతర । తర్కవాదంబు.
జ్ఞానసాధకు డీశు । గానగాలేడు
ఈశలుబ్ధుడెవాని । నెరుగంగజాలు;
వ్యాకులంబైనట్టి । భక్తునిహృదయ

మెఱుగంగజాలునా । యీశుపికాంక్షవము.

సదయుడైభక్తునకు । సర్వేశ్వరుండే

బొంగకోరినరత్న । మొసఁగివడచేయు.

ఆకస్మికంబుగా । సరుదెంచిగురువు

ఉపదేశమొనరింప । నూడు సందియము.

చిత్తనైర్మల్యమున । చిగురొత్తు నాశ

ఈశునివాక్యమని । యెన్ని నిమిత్త

గురువును మన్నించు । సుభక్తితోడ—

ప్రత్యయంబున పొడము । ప్రాణికి లాభ

మీశ్వరుడే కర్త । యెందునకైన,

మానవుండు నిమిత్త । మాత్రుడుసుమ్మి.

విశ్వాసముదయించు । విశ్వేశుకృపను.

వాగ్రూపమునబ్రహ్మ । వరలుచున్నాడు,

దానినెరిగినవాడె । తత్వజ్ఞుడగును.

బిల్వమంగళుడట్టి । విజ్ఞుండుగాన

నతడు గురువగు నాకు । నతనిశిష్యుడను

ప్రేయసుడాతడే । ప్రేమహీనుండ

ఎప్పుడుపొడమునో । ప్రేమ నామదిని!

వత్సపోవుదమింక । వానివెదకుచును... (పోదురు)

(బిల్వమంగళుడు వచ్చును)

బిల్వ—చిత్తమా, తత్తరపడకు స్థిరముగా నుండు...
నీచపలత్వము విడువవా? పోమ్మెంతదూరము పోదువో...

హా! నీవు హరిభజన మొనర్చుతూంచు. (కల్లుమూయును)

(అహల్యా, దాసియువత్తురు)

దాసి—అమ్మా! ఇతఁ డొక ఉచ్ఛిష్టభో

అహ—ఆలాగనకు. సాధువులా గున్నాఁడే-చూడు—జపము చేస్తున్నాడు.

దాసి—ఈతని కున్మాద మమ్మా! చూపుతానుండు. ఓరి పిచ్చివాడా! అన్నము తింటావా?

బిల్వ—ఓహో! స్వర్గానికివెళ్లినా సవతిపోరేఅన్నట్లు ఇక్కడికి వచ్చినా ఏకాంతమైన చోటు లేదాయెనే?

(అహల్యనుచూచి) కన్నులారా! ఏమి మీపొగరు? మానసమా, ఈమూఢచక్షువులకు దాసి వవుతున్నావా? చాల్చాలు, నీబుద్ధి! దృష్టినిమరల్చు.

దాసి—అమ్మా! అదిగో పిచ్చివాడు నిన్నే కాగ్ర దృష్టితో చూస్తూన్నాడు. ఇక్కడ మన ముండరాదు-నడువు-వీడికన్నులు చింతనిప్పులలాగు వేపచిగుళ్లవలెనూ ఎఱ్ఱవారినవి... (పోదురు)

బిల్వ—కన్నులారా, నన్నెంతకాలము మీదాసునిగా చేయగలరో చూస్తాను-(వారి వెంటనే పోవును)

దాసి—అమ్మయ్యో! పిచ్చివాడు|మనవెంటే వచ్చాడు. త్వరగానడువు, నాకుభయము వేస్తూన్నది!

అహ—అతనియూను మనకెందుకు? మనదారిని మనము పోదాము. (పోవుదురు)

ప్ర్వ—నయమనా, హేరారనే । నాపత్రి వివె,

తలుపులుతీయు । దాతస్కరుడు దూర

లను లెతావు । కనుట్కై సుఖము;

ఆశాపరంపర । నాశమొందెదునా?

వేషధారివటంచు । వేడబముకుప్ప!

తెలివిమాలిన మనసు । తెలియమి నీకు

ఇరితివెనుకగంగనీ । నిచ్చపెత్తనము

కాలసర్పమువని । కనజాల దయ్యో!

కాటు వేసినవెంట । గ్రాలు లోభాగ్ని

జ్వాల మానసవీధి । వ్యాకులము చేయ

మిక్కుటపు మానసం । బక్కున జేర్చి

ఎంతొనీవుతిరస్క । రించుచున్నను,

శిరసావహించును । చిరసంగి వచ్చు,

కోరినయర్థంబు । కూర్చును నీకు

సంసారమొల్లము । సంసర్గమహిమ

చిత్తనైర్మల్యంబు । చేకురదు గాన

ఈశ్వరభక్తికి । నిర వెట్టు లబ్బు?

"పెరచు వనమెల్ల తా । చెడినట్టి కోతి"

అనువాక్య మన్వర్థ । మయ్యె నీపట్ల

మానసమ వీడు దే । మానుషత్వంబు?

నిన్నన్నపనియేమి? । నేనె యీబరిచి!

నమ్ముచుందువు నీవు । నయమెంబు వెన్క.

—• నాలుగో రంగము •—

(చింతామణి యింటియెదుట పొదలో బిచ్చగాడు బైట దాసి సాధువున్నూ ప్రవేశము.)

దాసి—ఇంట్లోకన్న నిక్కడమేలు నాల్గువైపులా దారులున్నవి, మనమాట లెవరికీ వినిపించవు.

బిచ్చ—(స్వ) అట్లే యనుకోండి-నే నిక్కడున్నాను.

దాసి—నీవు తిరిగీ కద్రాక్షులతో సిద్ధమయినావా? పిచ్చవానిలాగు రమ్మన్నాను కానా?

సాధు—నీతో నొకరహస్యము చెప్పవచ్చినాను.

దాసి—నీ కృష్ణప్రేమ అటుంచి, కర్తవ్య మూహించు. మాయజమానురా లిప్పు డేమీ చూడడములేదు. బీదసాద లెవ్వ రగుపడినా, వారికి కావలసినంత ధన మిస్తూన్నది. నీవూ అడిగిచూడు, నీప్రాప్త మెట్లుందో.

సాధు—చెట్టంతా పెల్లగించడము శ్రేయము కాదా?

దాసి—అనగా?

సాధు—దేనినీ చూడలే దన్నావే?

దాసి— ఓహో! అంతా ఒక్కసారే హరిస్తా నంటావా? అబ్బో? ఒకక్షణమైనా యిల్లు విడిచిపోదు. తలుపులన్నిటికీ తాళాలు, సాయంత్రము స్నానానికి పోతుంది. దొంగలాడితే నీకు మంగలము దొరుకునేమో! ఇనుపపెట్టె బద్దలుగొట్టి లొడ్డు లొనుగూ దక్కించుకోగలవా?

సాధు—నాభావము నీకు బోధపడలేదు. అన్నమూ పానమున్నూ అరసి చూచునా?

దాసి—ఆ గోలేలేదు. ఏమి చేయదలచుకొన్నావు?

సాధు—అట్లైతే మరీమేలే.

దాసి—నీళ్ళు నమలక చేయదలచిం దేదో చెప్పు.

సాధు—పాలలో విషము కలిపితే?

దాసి—అమ్మయ్యో! విషమే! విష మెవరు పెట్టుతారు! నాచేతకాదు సుమా! నాపీకమీదికి తేవలెనని నీయూహ!

సాధు—అలాగు కాదు. రాత్రి నదిలో స్నానముచేసి వచ్చును కదా? వంట చేయడము నీవే, ఆమె పిచ్చిది, అసలే తెలుసుకోలేదు; పాలలో కలిపిపెట్టి నీదాంట నీవు పట్టు.

దాసి—నీ కనడము సులభమే, నా ఒళ్ళు ఒడకుతూంది, ఆపని నాచేతకాదు. నాకు విషము దొరకడమెలాగు?

పెట్టినప్పు డెవరికంట నైనా పడితే నన్ను రక్షించేవారెవరు? నా వల్లకాదు. సుమా.

సాధు—పిచ్చియె త్తినవాళ్ళు చచ్చుట మేలుకాదా?

దాసి—నీ వెంతచెప్పినా సరే, ఆపని నావల్లకాదు.

(పిచ్చిది వచ్చును)

సాధు—(పొట్లముతీసి) ఇదిగోమందు, తీసుకొనిపోయి పాలలో కలుపు. ప్రాణము పోగానే పూడ్చివేతాము.

దాసి—నీకది యెక్కడిది?

సాధు—ఇది యెప్పుడూ నాదగ్గర నుంటుంది. నా కను క్షణమూ చావవలెననే యుంది, కాని నీమీదిప్రేమచేత నిట్లు జీవించియున్నాను. నీవు చిక్కకుంటే నామరణము నిశ్చయము!

దాసి—ఈపని నావల్ల కాదు. వంటింట పాలున్నవి, నీ చిత్తమువచ్చినట్లు చేయవచ్చును-నేనింట్లో ఉండను-అంతా నీవే చక్కచేయుము.

సాధు—నే నొక్కడనే చాతకలనా?

దాసి—పడుచువాడవు చాతకాలేనా? నాచేతకాదు సుమా! ఆమాటంటేనే నాకడలు.

సాధు—నీకేమి భయమూ? రహస్యమైన చోటు చూపితే మిగిలింది నేనే సర్దుకొంటాను.

దాసి—ఆమె సర్వస్వమూ నాచేతిలో నుంది-మంచి వాళ్ళ దొకటే మాట-ఏమి జరుగుతూంటుందో చూస్తాను.

సాధు—అదీ మాట! (పిచ్చిది పోవును)

దాసి—చెప్పే దొకటి, చేసే దొకటి నాచేతకాదు.

బిచ్చ—అబ్బా! ఈదుర్మార్గు డెంతచేయ దలచినాడు! తలవ్రాత ఎట్లుంటే అట్లు తప్పకుండా జరుగును. అదే ఆమె వస్తూన్నది, అంతాఆమెతో చెప్పుతాను. ఈ పిచ్చిదికూడా వచ్చిందే!...పాపముచేసిన ప్రాణము క్షోభిస్తుంది - పాపమమాయికురాలి నెంత చేయదలచినారు వీరిద్దరు! ఆమె యొవ

[illegible] అంతేగాక మంచివారనే యెంచు చున్నారు. [illegible]

చింతా—సూర్యుడస్తమించినాడు, మరల రాత్రి అయినది; ధనము నిమిత్తమైనా నన్ను చంపితే నా కిహమూ పరమూ కూడా చెడిపోయినవి—మరిమూ, ధనము నార్జించడమునకే కదా [illegible] వృత్తి వహిస్తున్నావు, అట్టి వారు నిద్రకి సెల విచ్చినారు కదా?... బిల్వమంగళు డున్నంత కాలమూ ఈయూహ తోచనే లేదు. అయ్యో! మానసమా, అతని ప్రేమ నొకనాడైనా రుచి చూచినావా? హీనమగు వేశ్య మానస మువ్వ-నీతిన్ని నిన్నిందు ప్రవేశింపచేసింది-ఈ జన్మ మధ్యాన నీవా డెవరికినవా డొక్కడైనా ఘటించినాడా? ఏ మాహాత్మ్యము బిల్వమంగళుని మర్మముల భేదింపగల్గెనో ఆ రూపమే ప్రకృతమైన నీకు అమితాపకారి యైంది. ఎందరి నెంత క్షోభ పెట్టి యుంటివో ఆలోచించుకో. నిరాశ్రయివగు నీ ఏకాంతమున ఎవడైనా కత్తితో పొడిస్తే ఏమిచేయగలవు? తుదకు నీగతి యింతేను వచ్చిందా: నీకు మృత్యువు తప్పదని ఎప్పుడైనా భావించినావా? అట్టి దిన మెప్పుడు వచ్చునో ఇప్పుడైనా ఎరుగుదువా? నీ కెవరు దిక్కు? ఎక్కడికి పోయెదవు? మహాపాతకివైన నిన్నుద్ధరించువా రెవరు?... పోతాను... బిల్వమంగళుని దగ్గరకే పోతాను! అతడు సాధుసంపన్నుడు, నన్ను నిరసించడు... నా కాముష్మికసుఖోపాయము తప్పక ఎరిగించువాడు... నే నొంటిగా... అబలను... ఎట్లు? పోగలను?

అతని నెక్కడ వెతకను? ఈ పాపశరీరము నాకు శత్రు వైనదే!

(పిచ్చిది వచ్చును)

పిచ్చి—అమ్మా! అమ్మా! నేను చిన్న పాపగానే ఉన్నాను. అదిగో...నక్క తీసుకుపోతున్నది-చూడు, చూడు-నేనూ కడుపునిండా తిన్నాను-పశువులు క్రిములు పక్షులూ అన్నీ అలాగే తింటూన్నవి...అదే-అదే-చూడు.

చింతా—మాయింటికి వస్తావా?

పిచ్చి—రాను-ఇక నింటికి రాను- అత డక్కడ లేడు-నీ అల్లుడు...వెర్రివాడు... ఇంట్లో లేడు...శ్మశానములో ఉన్నాడు! ఇక నింటికి రాను-అనంతా శూన్యము!

చింతా—నిజమే-ఇంటికి పోవడమన్న భయము వేస్తూంది.

పిచ్చి—అమ్మా!విషము, విషము-సుగవాడూ ఆడదీ ఆలోచించుకున్నారు. సముద్రమథనము చూడబోయినారు-విషము...విషము-నీవు నావెంట రా. విషము తాగలేవు! సంసారసముద్రమథనం చేస్తే విషము వెలువడుతుంది. వారు మా గారీ చూడబోయినారు..ఎరుగుదువా?

బిల్వ—ఓహో! ఇది వెర్రిది కాదు-దీనిమాటలన్నీ నిజము. (పిచ్చిదానితో) నీ,వెవర్తె వమ్మా? (చింతామణితో) ఈమెమాటలు నిజము సుమా! ఈమె ఎవర్తెనో మహాత్మురాలు.

పిచ్చి—మురిపించి విడిచె నా • మోహన ప్రాణేశుడు,
నేడిచ్చి జరిగెనంట • నా ముత్తెపు తిరిగి,

ఎటు లైన నాథుడు • నెవ్వరు కనరు,
ఇది సువార్త నా • కెరిగింతు రెవరు?

చీకటి పడు చోటు • నాకదే ఇల్లు,
శ్యామలమేన • శయ్యయగు నాకు,

ఆకసమగు నాకు • నాచ్ఛాదనంబు,
నాకట్టి నైనను నేను • మరణింప బోను—

అతనిమనసున నెట్టి • మోహాశ లుండెనో కో?

చింతా—ఎవ్వాడు భర్త • ఎలావాడ చెప్పుమ

పిచ్చి—ఐమగురుపతులు నా • కష్టాత్మి వినవె:
శివుడు, కృష్ణుడు, కాళి • శివ కాదు కాదు,

మగడొక్కడే నాకు • మగనాలి నమ్మ
అల్లుడుగా నామనం • డడుగో నాభర్త

అన్యులెవ్వరు కారు • అతివనౌ నేను
అతనికి దాసిని • అన్యులకు కాను-

వేణునాదము చేయు • విశ్వేశు డతడగో.

నాకు సిగ్గౌతూంది-ఇక్కడ నుండలేను, విషము విషము, విషము-వరుగెత్తి నా వెంట రా?

బిచ్చ—అన్ని సంగతులూ తెలుసును, ఇదేటి పిచ్చి! (చింతామణితో) ఈమె పిచ్చి అనుకోకు, నిజమే చెప్పింది; ఈపాటలోనుండి నేనంతా గనిపెట్టుతూన్నాను. ఆ నాడు నా

వెంటవచ్చిన సాధువుతో నీదాసి నీకు పిచ్చిపట్టించమని చెప్పిందట, వారిద్దరూ దుస్తంత్రము పన్నినారు; నేను పాలలో కలిపి నీకు విషము పెట్టడానికీ, ప్రాణాలు పోగానే పాతిపెట్టడానికీ నిశ్చయించుకొన్నారు.

చింతా—విషమా! ఆమూలమూ తెలిసింది. దాసి మాట తలుచుకొంటే దడ పుట్టుతూన్నది—

పాడుచిత్తమ నీవు • పరికించి చూడు
　　ఈధనము రూపు ని • న్నెంతకు తెచ్చె!
ఇల్లు జాతియు చేసె • నంత ద్రోహంబు.
పిచ్చి—అవి కావు హేతువు • లట్లనబోకు
　　లోభనీయము ధనము • లోకంబులోన
చెట్టుక్రింద వసింతు • శ్రీహరి నేని
　　కోరనేదియు; కడలి • కూతురు లోకనాథు
ముద్దులుగారా నా • వద్దకు రాగ
　　పోవమ్మ వేగమే • పొమ్మందు నామె
పోనాడితిని మించు • బోడిరో రమ్మ
　　ఇంటిలో నుండక • జంట పోవుదము.
చింతా—విషమయము సంసృతి • వెగటు పుట్టించు
　　విడువజాలని ప్రాణి • వెంగలియె కాదె.
మందేహితో దాని • నిందనుక వలచి
　　మత్తుచెందెను కాని • చిత్త మీనాడు
మేలుకువచెందె నో • మెలత బోధింప,

జోకవుట్టెను మది • జోము దొరకగను,
వెర్రిదానా, నిన్ను • విడువంగజాలు;
రావమ్మ నమ్మిశిని • రా ముద్దుగుమ్మ,
నీతోడ నుందును • నీనీడ వోలె
అమ్మ నినుచూడ నా • కాశ పొడమినది
కారణం బరసిన • గానంగరాదు,
ధైర్యంబు చిక్క నీ • దరి జేరుకతన,
కోర్కెలు నాయవి • కొనసాగగలవు.
నీవుచెప్పినదంత • నిక్కమే తల్లి!
కలకిలోడనె తన • కడుపు నిండంగ
నింగికి విహారంబు • నీల్గుచుపోయి
కొని తెచ్చుకొను నను • కోని యాపదలు.
వీడి సర్వంబు నీ • వెంటవచ్చెదను,
అభయమిచ్చితిగాన • నాశ్రయము దొరకె,
ఎటు గొనిపోదువో-యోర్పరుపు మీావ.

పిచ్చి—యమునాతీరమునకు పయనము కమ్మ.

చింతా—నడువు-పోదాము (తాళముచేతులు పార వేయును)

పిచ్చి—వాని నాకిమ్మ.

చింతా—తీసుకో...(ఎత్తి ఇచ్చును)

పిచ్చి—నీవు తీసుకో...(బిచ్చగాని కిచ్చును)

బిచ్చ—అయ్యో! సర్వస్వమూ విడిచి చింతామణి

పోతూన్నదా? ఇక నేనెవ్వరిని కాచుకొని యుందును! నేను కూడా వారివెంటనే పోతాను. (తాళము చెవులు పారవైచి) ఇంత కూటికున్న పోలీసువారు నన్నేమిచేయుదురో! ఇప్పు డేమి చేయగల్గినారు! నా సమిటిరాత ఎట్లుంటే అట్లు జరుగు తుంది. వీరు కేశాటనము చేస్తారు. హరిభజనమే వారి కుభయతారకము. లోభము నెవ్వడాపుకొనగలడు? జగదంబ దుర్గయే దిక్కు! ఈచింతామణి మృత్యువు నోటినుండి బైట పడింది కదా? నే నీపోలీసువారినుండి తప్పించుకోలేనా?... (పోవును)

—• ఐదో రంగము •—

(వర్తకుని ద్వారముచెంత బిల్వమంగళుడు)

వర్త—అయ్యా, మీరెవరు?

బిల్వ—నేను బాటసారిని, నిలువ నీడ అడుగ వచ్చి నాను.

వర్త—మీకీదశ పట్టిందేమి? మీవాసస్థలమేది!

బిల్వ—ఎక్కడుంటే అదే నాయిల్లు.

వర్త—గృహస్థాశ్రమము విడిచినారా?

బిల్వ—లేదు.

వర్త—నేడు నా ఆతిథ్యము స్వీకరింతురా?

బిల్వ—అందుకే ఇటు వచ్చినాను.

[illegible]—[illegible]! దయచేయండి.

[illegible]—[illegible] కలదు.

[illegible]—[illegible] దయచేయండి.

[illegible]—[illegible] వృత్తాంతము విను.

[illegible]—[illegible] నేమి?

[illegible]—[illegible] చేసెడి లంపటుడను. వేశ్యా మూలమున సంసారభ్రష్టుడనైతిని.

వసంత—అభ్యాగతుండవు కావున మాకు విష్ణుస్వరూపుడవు. దయచేసి లోపలికి రండి.

[illegible]—నాకొరకు నిరవేర్చెదవా?

వసంత—ఆదేశో [illegible] దయచేయండి.

[illegible]—నాకుం [illegible] నీ । నవమోహనాంగి
అజ్ఞానకము [illegible] । హరియించె మదిని
నాటి [illegible] మోహ । వార్ధి బడద్రోసె
బిర్వంగ [illegible] నీ । యాత్వానలంబు
పాసి [illegible] మెంత । బంధరెయో కాని
పూర్వసంస్కారంబు । పోకుండుకతన
నెంత నారించినా । నంతమును విడక
కొని తను నీకాంత । గోరు వీక్షింప.
కానసే వచ్చితిని । కాంత మది హెచ్చి
నతిథిసత్కారమ । రాయణుడవైన
ఏకాంతమున కొసగు । మాకాంత నాకు.

విలువగల వసనంబు । తులలేని నగలు,
వాసన వస్తువుల్ । వలపు చేష్టలును,
అనురాగపూరితం । బగు మానసంబు,
గలుగంగజేసి । నాకడ కంపు నేడు.
వ్యక్తపరిచితి పాప । సక్తమగు కోర్కె;
నెరవేర్ప వేడెద । నెయ్యంబు మీర;
కాదు నిర్బంధమిది । కాంచు మర్భకుడ,
నీయలేనన్నచో । నేగెద నిపుడె.

వర్త—(స్వ) విశ్వేశ్వరా! ఎట్టి । విషమసంకటము
దాపురించితి? వేది । దారి గనరాదు.
లేదన్న నీ యతిథి । లేచిపోయెడును,
ఎరుగంగజాల నిత । డే మహాత్ముండో,
తలముమీరిన యిట్టి । ఛల మేలపన్నె?
విముక్తి జేయు విధి । విహితంబు కాదు,
సడల నిత్తునె అతిథి । సత్కారధర్మ;
మదికదా గృహమేధి । కధికధర్మంబు!
ధనము దారను వీడి । ధర్మరక్షణము
చేయంగ సిద్ధించు । శ్రేష్ఠమగు గతులు.
కాంతయెవ్వతె నాకు? । కనక మెట్టిదియొ?
ఋణము చెల్లిన పిదప । గణనకు రావు;
ధర్మమే ముక్తికా । ధారంబు గాన,
వేడ్కతో రక్షింతు । పీటిని విడిచి.

(ప్రకా) వింటివి రమ్ము నను । క్కంటి కెనయౌదు,
ఏరీతి నన్నువ । రీతు చేయుదువె?
కొమ్మ నాకాంత నీ । కొ*క్క తీరంగ
నీకాంక్షగా *రేయి । నిండు తమకమున.

బిల్వ—కంటివా చిత్తమా । కన్నెంత గదుసొ,
ఏమి చేయగనెంచి । తేమి నీవెఱ్ఱి!

—• ఆరో రంగము •—

(అహల్య-దాసి)

అహ—ఇంకోసారి పోయి అతనిని మంచిమాటలతో సమాధానపరిచి తీసుకొని రా. అతని కేదికావలెనంటే అదే భుజించనీ.

దాసి—నేను వెళ్లనమ్మా, బెల్లముకొట్టిన రాయి లాగ ఉలుకడు పలుకడు.

అహ—చీకటి పడేలాగుంది-ఒక్కసారి పోయిరా; అత డింతవరకు రాలేదనీ భుజించలేదనీ అయ్యగారికి తెలిస్తే, నా మొగ మింక చూడరు-వారు వచ్చువేళ కావచ్చింది. పో, పో.

దాసి—మొగము ముడుచుకొని మొద్దులాగ కూర్చు న్నాడని మనము చెప్పలేమా? ఆ నిర్భాగ్యు డెక్కడా కనబ డడు; పెద్దయింటివడుచు పుక్కెడు నీరైనా తాగలేదని ఎరు గడా? అనలే పిచ్చిముండాకొడుకు! బిందెడు నీళ్లు నెత్తిమీద పోస్తే మెదడు చల్లబడి మతికుదిరి అప్పుడు తింటాడేమో?

(వర్తకుడు వచ్చును)

వర్త—దాసీ-నీవు అతిథిని భోజనము కాగానే నావద్దకు తీసుకొని రా.

దాసి—ఎట్లు రాను? ఆపిచ్చివా డెక్కడ నున్నాడో?

వర్త—పిచ్చివా డనకు, అతడు మహానుభావుడు! చండీమండపమందు కూర్చుండును, పోయి తీసుకొని రమ్ము. (అది పోవును)

ప్రేయసీ, నీదగు । వేషభూషలను
　　గాంచ పులకితమయ్యె । గాత్రంబు చూడు;
ధన్య వీరూపమూ । ధారంబు గాగ
　　నచ్చెను నీకిప్పు । డజ్ఞాత్తు కొల్వ;
హితము బోధింతు నో । యతివరో వినుము:
　　సారంబులేనిసం । సారంబులోన
ధర్మమొక్కటె సుమ్ము । తథ్యంబు,దాని
　　రక్షణచేయుప । రీక్షయగు నిలను—
అతికష్టములు మనల । నలమిన గాని
　　విడువగూడదు ధర్మ । ముదురాజ వదన,
అన్నమాటను నిల్పు । టంత్యధర్మంబు.
　　అగ్నిసాక్షిగ నిన్ను । నందిన నాడె
అతిథుల నర్చింతు । మని బాసచేసి
　　గార్హస్థ్యపదవిని । కా లూనితిమిగ.
దైవకృప నిన్నటి । దనుక నది జరిగె,

నేను కానన్నది । చూడు పరీక్ష,
నిల్పుదువో ప్రతిన । నిల్పజాల వొకో
నీయందె ఉన్నది । పాయకుము దాని.
దీనుండు హీనుండు । మ్లానవదనుండు
నాకాంతతోడ న । న్నడిగెను, "రేయి
నేకాంతమున నొసగు । నీకాంత నాక "ని
ఎంత యాశ్చర్యమో । యింతి కనుగొంటె,
పతినిగోరుట యిమ్ము । సతిని నాకంచు?
ధర్మరక్షణ మనకు । తప్పదు గాన
అతిధికోర్కెను తీర్ప । మతిప్రసన్నతను,
సత్కార్యమున గాదె । సద్గతులు కలుగు!
అహ——హానాధ, మీరిట్టులాడంగ తగవె?
విపరీత మిటులాడ । వేడ్క పొడమెనొకొ?
మానమే భూషణము । మానవతి కెందు;
భంగంబు చేయుదురె । భర్తలే దాని?
ధర్మమార్జింప న । ధర్మ మొనరింప
వచ్చునే? మనఖ్యాతి । మచ్చమాయదొకో?
మానంబె భూషణము । మానవతి కెందు
కోలుపోయిన దాని । గోడు చేకూరు.
కావర మది యన్య । కాంతను గోరు
టొప్పకుండిన నగునె । తప్పు మన కిందు?
మీరలే ప్రాణంబు । మీరలే యాత్మ,

మీరలే జ్ఞానంబు నాకు । మీరె ధ్యానంబు,
శివుడైననేమి కే । శవుడైన నేమి?
ఇతరుండు నామది । నెలయజాలు నోకో?
సర్వదేవతసార । సంభూతులయ్యు
కుత్సితాచారంబు । కొనజూతురేల?

వర్త—త్రికరణశుద్ధిగా । నకలంకప్రేమ
నీవుజూతువు నన్ను । నెరుగుదు నబల,
కోరవు ప్రేమకు । మారుప్రేమంబు,
తుచ్ఛమగు స్వార్థంబు । ద్రుంచలేనైతి.
నాసొత్తు వీవని । నమ్మితి గాన
నేను వితరణచేయ । నీకు జంకేల?
సారంబు ధర్మంబు । సంసారమునను,
ఇతరార్థచయ మంత । హీనసారంబు!
అతిథి పోదోలిన । నడగు ధర్మంబు,
ధర్మంబు తప్ప మి । థ్యావాది నగుదు;
గళితుడగు నీభర్త । కంటకము కాడె?
కనుక నామేలు నే । డొనగూర్ప మతడు
కోరినదెల్ల నే । గూర్చెద నంటి-
క్షమియించు జాల్మడ । సత్యంబు నిల్ప.
స్వార్థపరుండనై । చాన! నిన్నమ్మి
ఆర్జించుచుంటినే । నాత్మధర్మంబు.
అతిథిపూజావ్రత । మాదుకొనునాడె

చింతింపఁబోలు నీ । చిక్కు నిర్వారము.
స్వర్గంబునకు ద్రోవ । సంకటం బతివ!
"సమకూరు విఘ్నములు । సత్కార్యములకె".
సరకుచేయక విఘ్న । సమితి కార్యములు
నిర్వహించుట సుమ్ము । నియతి ధీరులకు;
అతిథి కోరినదాని । నర్పింతుమనుచు
నియమంబు దాల్పమే । నెలఁత! ఇర్వరము!
"ఒప్పకుండిన నగునె । తప్పు మన" కంటె
వ్రతభంగమును చూడ । వత్తురా జనులు
అనుచు దలపఁగరాదు । అతివరో! సర్వ
సాక్షి లేడే హృదయ । సారసంబునను?
వాని మొరంగుట । వశమౌనె మనకు?
ప్రఖ్యాతి వడసితివి । పతివత్ని వనుచు
నీసద్వ్రతపరీక్ష । నేడు కాఁగలదు,—
నీపతిధర్మంబు । నిల్పుదువో లేదొ
ధర్మసాక్షిగ నేడు । తథ్యంబు తేలు-
ఆగంతువుండగు । నాదివిష్ణునకు
ధారపోసితి నాదు । దారవగు నిన్ను,
ధర్మమగునో కాదో । తథ్య మారయుము-
అహా—తరుణుల కట్టివి । తర్కంబు తగదు;
ఇట్టిచో నన్ను వ । రీక్షించనేల?
మీకు దాసిని కాన । మీయాజ్ఞ శిరము

నందు దాల్చిబె నాకు ౹ నాను విధి సతము,
బదులుచెప్పను నేను ౹ పతియాజ్ఞ కెప్పుడు.

వర్త—తరుణి! ధర్మంబులకు ౹ దైవమే కావు,
అతిథిపూజాధర్మ ౹ మత్యుత్తమంబు.

(దాసి వచ్చును)

దాసి—అయ్యా, అతిథి యంగణమున నున్నాడు.

వర్త—ప్రేయసీ, నేను వానిని తోడుకొని వత్తునా?

అహ—ఇంక నాలస్యమేల? అన్నిటికీ మిమ్మే నమ్ము కొన్నాను.

(వర్తకుడూ బిల్వమంగళుడూ వత్తురు)

వర్త—ఆర్యా, ఈమెయే నా గృహిణి, మీ చరణ దాసి...(పోవును)

అహ—అయ్యా, మీ రీశయ్య నలంకరించండి.

బిల్వ—వలదు-ఇక్కడ నుండియే నిన్ను వీక్షిస్తాను.

(స్వ) మానసమా! నీవు ౹ కానంగలేదె
కన్నులు నిన్నెట్టి ౹ గతి కీడ్చితెచ్చె?
ప్రభవించితివి నీవు ౹ బ్రహ్మముఖముననుు,
వీరిడి వైతివి ౹ వెలయాలి నమ్మి,
పితృశ్రాద్ధమొనర్ప ౹ ప్రీతి విడచితివి,
సోలుపోయితి ధృతి ౹ కులట గలియుటకు;
ఓరుగాలియు వాన! ౹ ఘోరమగు రాత్రి
పోరాడు చుండగా ౹ వ్యోమంబు భూమి

కల్లోలయుతమైన । గంగలో దుమికి
శవము నాశ్లేషించి । చావుతప్పితివి!
భ్రాంతిచే సర్పంబు । రజ్జువు గాగ
కులటను గానంగ । గోడ దాటితివి!
ఏమి పురస్కార । మిచ్చె నావేశ్య?
కారించు నాతిర । స్కారంబు గుండె
వ్రక్కలు చేయంగ । వైరాగ్య మూని
సర్వంబు త్యజియించి । సన్యాసివైతి;
కృష్ణు డెక్కడ యంచు । కీరంబు వగిది
బగ్గర నరచితివి । ప్రేమ నుప్పొంగి.
వీక్షింప నీతెరగు । విస్మయం బొదవు!
పాపిచిత్తమ! నీవు । పల్వాలము చెంత
పలుమారు ధ్యానించు । బకమువలె నుండి,
కంకణంబులరవము । కర్ణముల సోక
నపురూపముగను ము । త్యపు చిప్పవోలె
తెరచి కన్నుల గాంచి । తెరవ నొక్కర్తు.
సైపంగలేక మరు । శరముల బారి
చెరుపవచ్చితి వామె । శీలంబు నిపుడు.
ఏమి యున్మాదమే । కామినుల గనిన!
కన్ను లున్నవటంచు । గర్వ మిదియేల ?
ఈపాటి భాగ్యంబు । రూపరు నంచు
వందురు దేమొ? కను । వాటి దుండగము.

ప్రాణంబు పోవునను । భయముచే నదిని
క్రోడము చేర్పించె । కుళ్లిన శవము!
హేయమగు వస్తువని । ఎంచమే దాని!
పునుగు జవ్వాజియు । పుత్తడి నగలు,
విలువైన వసనంబు । వెలలేని హారాయలు,
ఈరేడుజగముల । నీసడింపగజాలు
నిట్టి తనులత కూడ । నట్టిదే సుమ్మా.
బొందిలో ప్రాణంబు । పోయిన వెన్క
వెడలును దుర్గంధ । వీచికలె దీన,
నిది నాశరహితమని । యెంచితివే మెయి!
సారహీనంబు సం । సారమని మెరుగు,
హీనతర సారంబు । నీతనువు! రోత!
కన్నులు మెరుగును । గని భ్రమియింపగ
వెర్రివై వర్తకుని । వేడితివి భార్యన్.
నీదు రత్నంబులే । నిన్ను వంచించె
ఇవి లేకయుండిన । నింత వచ్చేనా?
కొలువోయిన నివి । కొంత శ్రేయంబు
కొరగామి పోయిన । కొరత యుండదుగా!
నిస్సార మెప్పుడే । న్నిత్యధన మగునా?
ఈహ వీడుమ యిట్టి । మోహజాలమున.

(ప్రకా) తరుణీమణీ, నీ సిగవువ్వు నిట్లిమ్మా. (ఆమె యిచ్చును) నాయాజ్ఞ నీ కవిలంఘ్యమని నీభర్త నీతో

చెప్పెనా?

అహ—చిత్రము.

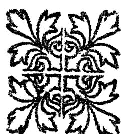
బిల్వ—అమ్మా! నేను మీ వెంగలిసుతుడను, ఈ మాట నీవతితో మనవిచేయుము, పొమ్ము.

అహ—నిజముగా నీతడు మహాత్ముడే!...(పోవును)

బిల్వ—మానసమా, ఇంత ॥ మమత నీకేల?
కాలసర్పంబు లీ ॥ కళ్ళంచు దలచి
శత్రునాశంబును ॥ సమకట్టు చేయు;
ఉత్తమనయనంబు ॥ నిత్తు నిత్తరిని.
దాన జూడగవచ్చు ॥ దానవారాతిన్.
జ్ఞానంబు నిచ్చునదె ॥ జ్ఞానేంద్రియంబు
తనుకుడ్య జాలరం ॥ ధ్రంబు లీకళ్ళు.
జ్ఞానరత్నము గొన ॥ జాలు తస్కరులు!
పొడిచెద వీటిని ॥ పొల్లుపో తుడిచి
సారంబు గొనెద సం ॥ సార సస్యమున.

(కళ్ళు పొడుచుకొనును)

కళ్ళు పోయెను కాన ॥ కదలుడీ యింక
కాలునేతులు మీరు ॥ కంజాక్షు గొల్వ.

నాలుగో అంకము

—౧ మొదటి రంగము—౧

(చింతామణి ఇంట్లో గది- దాసి, సాధువు వత్తురు.)

దాసి—ఎక్కడికి పోయిందో ఊరంతా వెదకినా ఎక్కడా కనబడలేదు.

సాధు—ఆ పిచ్చి సముద్రములో వడి యేవాడకో కొట్టుకొని పోయింది.

దాసి—మన మేమి చేతాము?

సాధు—అదే గొప్ప సమస్య. పోలీసువాళ్ళకి తెలుస్తే ఇదంతా కొనిపోతారు. ఏమిటి దారి?

దాసి—ఔను- మొన్న అంబిక ఆస్తంతా తీసుకొన్నారు. మగవాడవు, నీవే ఆలోచించు- ఆడదాన్ని నాకేమి తెలుస్తుంది?

సాధు—సొత్తంతా బైటికి దాటించవలెను- అదే మనము చేయతగ్గ పని.

దాసి—దాటించడ మేలాగు? పెట్టె చాలా బరువు, గోడలో తాపడము చేసినారు.

సాధు—అదే చూస్తున్నాను-

దాసి—పోదలచుకొన్నది తాళముచెవులేనా నాకి చ్చింది కాదు, దానికి నే నెంతమేలు చేసినాను!...కలి కాలము!

సాధు—అంత ధర్మదృష్టి యిప్పటివాళ్ళకా! “ధర్మ స్య సూక్ష్మాగతిః” అంటారు.

దాసి—మాటల కేమికాని, ఈ పాడుపెట్టెను పైకి తవ్వగలవా? మగవాడ వాపాటి బలము లేదా? గునప ముంటే నేను తవ్వితీయగలను!

సాధు—చప్పుడు కావచ్చునా? గట్టిగా కొట్టి బద్దలు చేయవచ్చును, కాని చప్పుడు మాటో?

దాసి—మగవాడవు- ఈపాటి ఉపాయము తోచ లేదా నీకు?

సాధు—ఆలోచిస్తున్నాను.

దాసి—మూడు నాళ్ళనుండీ మొత్తుకొంటున్నావు- మట్టిబుర్ర! ఆలోచన శూన్యము! పోలీసువాళ్ళు వచ్చేసరికి నీకూ ఉపాయము తోస్తుంది కాబోలు!

సాధు—ఏమి చేయమన్నావు? నేను తలచిందొకటి, జరిగింది ఇంకొకటి! గోడ త్రవ్వి పెట్టె తీస్తాను- అదృష్ట మెట్లుంటె అట్లు జరుగుతుంది- (తవ్వబోవును)

(లోపల—ఎవరక్కడ? తలుపు తీయండి)

దాసి—అమ్మయ్యో! ఎవరు వారు? పోలీసువాళ్లేమో?

(లోపల—తీయరేమి? మేము పోలీసువాళ్ళము.)

దాసి—అన్నా! ఏమి గతి? కొంప మునిగిందిరా దేవుడా!

(లోపల—తలుపు బద్దలు చేయునా? తీస్తారా?)

సాధు—చూడు. ఇది నాయజమానురాలి సొత్తని నేనంటాను, నీవాలాగే సాక్ష్యమియ్యి.

(పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు, జవానులు వత్తురు.)

దాసి—ఇనస్పేటు బాబూ! దొంగ! దొంగ!

ఇన— ఔను. ఈయింట చోరీ జరిగినట్లున్నది.

దాసి—బాబూ! ఈమనిషి ఇనస్పెట్టై తప్పుతున్నాడు.

ఇన—మేము రావడము చూచి "దొంగ" అని కేక వేసినావు. మంచిది (సాధువుతో) నీ వెవడవు?

సాధు—నేను చింతామణి పెంపుడు కొడుకుని. ఇదంతా ఆమెసొత్తు. నా కామె యిచ్చింది.

ఇన—తాళముచెవులు నీవద్ద నున్నావా?

1 జవా—లేనట్టైఉంటే పగులగొట్టడ మెందుకు?

ఇన—నీ వూరకుండు. తాళముచెవు లెక్కడ?

సాధు—(స్వ) ఓహో! ఇతడు నన్ను విచారణచేస్తున్నాడు!

ఇన—వీరిద్దరినీ తీసుకొనిపోయి, వీడిని చెరలోనూ, దానిని గదిలోనూ ఉంచండి. ఈ యిల్లంతా శోధించి వస్తాను.

దాసి—బాబూ! దండములు. ఈమనిషి దొంగతనా

నికి వచ్చినాను, నే నీయింటి దాసిని, నా కాపుర మిక్కడే, చింతామణి నా యజమానురాలు. బాబూ! దండాలు! నా ధనము, ప్రాణము, మానమూ మీచేతిలో నున్నవి. నాకు బేడీలు వెయ్యకండి-నేను చెప్పినదంతా నిజము.

ఇన—వీళ్లవద్ద తాళము చెవులున్న వేమో పరీక్ష చేయండి.

1 జవా—ఓరీ, నీకు మరణము తప్పదు-ఈ నేరము నకు శిక్ష తప్పదు-న్యాయాధికారితో చెప్పుకొందువు పద.

సాధు—అలాగే!నడవండి-(వారి నిద్దరిని గొనిపోదురు(

ఇన—మానసింగ్, ఈపెట్టెను బైట కీడ్వాడాని కెంత మంది కావలెను? నీచేత నవుతుందా?

2 జవా—ఇం కిద్దరు కావలెను.

ఇన—మనవల్ల కాదన్నమాటే. ఇద్దరుంటే చాలునా?

2 జవా—ఇం కిద్దరుంటే మంచిది.

ఇన—దొంగ దొరకినాడు కదా? వీడికెంతో చిక్కి యుండదు. ధనమంతా ఈపెట్టెలో నుంటుంది-నీ విక్కడ జాగ్రత్తగా నుండు-నేను బయటికి పోయి రిపోర్టు వ్రాస్తాను.

2 జవా—అలాగే.

ఇన—నేను బైటికి పోతాను-రిపోర్టు నీవు తీసుకొని స్టేషనుకు వెళ్ళుదువు గాని.

[మొదటి జవాను వచ్చి]

1 జవా—మహాప్రభూ! ఖైదీలు విషము తిని చచ్చి

నారు ?

ఇన—విషమా ! విష మెక్కడిది ?

1 జవా—ఆ మగవానివద్ద నుండెను.

ఇన—వాడు చచ్చెనా!

1 జవా—వాడే కాదు-అదీ చచ్చింది.

ఇన—వదరుబోతా? ఇద్ద రేలాగు చచ్చినారు?

1 జవా—మొదట మగవాడు విషము తిన్నాడు. నేను వాడిని శోధిస్తూంటే ఆడది కూడా విషము తిన్నది-ఇద్దరికీ ఊపిరి లేదు. శవములు స్టేషనులో నున్నవి.

ఇన—చూచితివా? మానసింగ్, ఎంత ఘోరమో-

(పోవుదురు.)

—• రెండో రంగము •—

(నడితోవలో చింతామణీ పిచ్చిది.)

చింతా— ఇక్కడ కొంతసేపు కూర్చుందాము. నేను నడువలేను, అలసినాను.

పిచ్చి—ఆలాగా ? నేను కూర్చోలేను. అతడు నాకై యెదురు చూస్తూంటాడు. ఆలస్యమైతే ఏమంటాడో ? నీవు నీ నాధునిచేర పొమ్మా- నేను నా నాధుని చేరపోవుదును... ఇక నీ దారి నీది, నా దారి నాది. కృష్ణునికి పదహారువేల గోపికలు - నీవు నీకృష్ణుని కడకు పో - నేను నాకృష్ణుని కడకు

పోతాను. అందరు కృష్ణులూ ఒకటే - "ఏక మేవా ద్వితీయం బ్రహ్మ" - నీకు నీలాగూ, నాకు నాలాగూ తోచుతాడు... శఠులకు శఠుడు-లంపటులకు లంపటుడు-కపటులకు కపటి. నేను పోనా ? పోనీ, కొంతసే పుండమన్నావు కనుక ఇక్కడే ఉంటాను.

చింతా—(స్వ) ఈమె యెవతెయో కాని కేవలమూ పిచ్చిదానిలాగు కనబడలేదు. పైకి మాత్ర మలాగున్నది! సర్వస్వమూ విడిచిననేను ఈ మెను విడువలేనా ? బిల్వమంగళు డొక్కడే పోలేదా ? కృష్ణు డందరివాడని విన్నాను ! ఈమె నింక నావద్ద నుండుమని నిర్బంధించను, ఏమైనా కానీ. నా తలవ్రాత ఎట్లుంటే అట్లవుతుంది. కాని దీనిని విడువడమంటే ఏడుపు వస్తున్నది, ఎంతమాత్రమూ మనస్సొప్పకుంది.

పిచ్చి—చూడు-ఆ పక్షి ఒంటిగా పాడుతూ ఏలా గెగురుతున్నాదో.

చింతా—అవగతమయ్యె నో - యమ్మ ! నీ బోధ,
పాడు మనసున కేది - పాలు పోదయ్యె !
తెలియ జెప్పిన నెంత - తెలుసుకో లేదు.
సన్యాసినివి నీకు - సద్భక్తి కుదిరె.
ఐహిక వాంఛలు — నమరియుండుటను
కపటు పోదయ్యె హృ - త్కమలమున నాకు.
బిల్వమంగళ కుమా - విమలోదకమున
నగునేమొ మార్జన - మతని యాచింతు,

నచ్చీలు డాతడు - క్షమింపకున్న,
కృష్ణుడె ట్లాశ్రయము - కృపచేయు నాకు ?
సాధు వ్రుదారుడు - సత్కుల సూతి
నవమాన పరిచితి - నవ లేపమునను.
దొరకునా కృష్ణుని - చరణ దాస్యంబు ?
అతని వద్దకు బోయి - యంజలి జేసి
పదధూళి నొసగంగ - బతిమాలు కొందు;
క్షమియింపుమని యతని - చరణముల వ్రాల
ననురాగ జలదంబు - నమృతముం జిలుక,
క్షాళితంబయి హృదయ - కమలమున కనటు
నామది చేరును - నవనీత చోరు.
నీదుబోధన నాకు - వేద వాక్యంబు -
ఏకాకినై తిరుగ - నేకాననముల.
ఇచ్ఛ యున్నదే నాకు - హృదయంబులోన
పక్షిరాణిని బోలె - పాడుచును నెగుర !
పోపొమ్ము ప్రాణేశు - పొందుమో యమ్మ
నీకు నాయెడ ప్రేమ - నిలిచియుండినను
చూచి పొమ్మొకసారి - జోహారు లిత్తు.

పిచ్చి—పోతాను. పిచ్చివాళ్ళకు నేను తల్లిని. నీవు నాకు తల్లివి. (వినుట నభినయించి) అదుగో, విను. వేణునాదములాగుంది.

చింతా—ఏదీ? ఏమీ లేదు. నీవు భ్రాంతిపడుతూన్నావు.

పిచ్చి—పాట-

సలలిత మురళీ-వినాద మే అది-సందేహ మేలా॥స॥

కాదని మోహించెదనా-? మరల విను సఖి-మురళి వినుసఖి

లలితా లాపమదిగో-నూతన రాగంబేదో॥స॥

మళ్ళీవస్తాన-సెలవు-సెలవు...(పోవును)

చింతా—ఏడ్వకున్నా రేమి • యీక్షణములార!

ఎప్పుడు నోరులకై • యేడ్చి యెరుగరుగ!

అలనాడు గుణఖని • యా మహామహుడు

అభిమానభరమున • నడవికి జనియె,

నాడైన కరుగవు • పాడు మానసమ

చేతనశూన్యమా • శిలవోకో నీవు?

కన్నులారా, మీకు • కలదేని కరుణ

విడువుడు బాష్పము • ల్వెల్లువలు గట్ట

తన్మూలమున నీహృ • దయమాలిన్య

మంతయు క్షాళితం • బగును సత్యంబు

పాపాగ్నితప్తమా • ప్రాణంబు దాన

శీతలత్వంబును • చెంది సుఖియించు.

ప్రవహించునప్పుడా • ప్రబలస్రోతమున

బద్దలగు నేమొ నా • బండహృదయంబు?

జీవితము నాకు తో • చెడు శ్మశానముగ

స్వార్థాగ్ని జ్వాలల • సహియించ లేను.

మరుభూమి యనదగు • మానసంబునను

అంకురింపగజాల • దనురాగ లతిక
స్వార్థాగ్ని శిఖలందు • పాపసమిధలను
వేల్చి నన్దహియించు • వేడ్క యెవ్వరికో?
నను రాయిగా నెవ్వ • రొనరించినారో?
పతితపావన! దీన • బంధు! దయాళు!
వేధించు నీమనో • వేదనవల్ల
ప్రాణంబుపోయెడు • త్రాణ నాకొసగి
హరియింపు మీవ్యథ • అబలనే గాన.

(బిచ్చగాడు వచ్చును)

బిచ్చ—ఏమమ్మా, ఒంటిగా కూర్చొని ఏమాలోచిస్తూన్నావు? ఇంటికి పోదామా?

చింతా—నీ వెవడవు?

బిచ్చ—నేను బిచ్చగాడిని-పిచ్చిది తాళము చెవులు నాకిచ్చింది-ఇంటికి రాపలెనని నీకుంటే నేను కొనిపోతాను. అదేమి కొరకొరలాడుతూన్నావు? నేను దొంగలాడడానికి నీవద్ద నేమీ లేదే!

చింతా—నే నింటికి రాను.

బిచ్చ—ఎక్కడికి పోదువు?

చింతా—కళ్లెక్కడి కీడిస్తే అక్కడికి.

బిచ్చ—నేను నిన్నెందు కడిగితానో ఆకారణము విను. నేను బృందావనము పోవలెనని నిశ్చయించుకొన్నాను. నీకు కూడా రావలెనని ఉంటే ఇద్దరమూ పోదాము. నన్ను

పోషించే భారము మాత్రము నీది.

చింతా—నాచేతిలో ఎర్రని ఏగాణి లేదు. బిచ్చమెత్తి పొట్టపోసుకోవలసి ఉంటుంది.

బిచ్చ—నన్ను పోషించు భారము నీది.

చింతా—నే నింటికిపోయి సొత్తు తెస్తానని తలచుతున్నావు కాబోలు! అట్లు జరుగనేరదు. నాసొత్తుకోసము నాకు విషముపెట్టడమునకు తొందరపడినవాళ్ళకి దాని నిచ్చినాను. సొత్తేట్టివిషమో వా ళ్ళెరుగరు. తాళము చెవులు నేను పారవేయడము నీవు చూడలేదా?

బిచ్చ—చూచినాను. ఉండుండు. ఈమాట విప్పుతాను, ఈ యాభరణ మెవరిది?

చింతా—అదేమో?

బిచ్చ—చక్కగా చూడు-ఇది నీది-పోల్చుకో లేదా?-పిచ్చిదాని కివ్వలేదా?

చింతా—అది నీకెట్లు వచ్చింది?

బిచ్చ—దీనిని నేను దొంగిలించ నక్కరలేకుండానే ఆపిచ్చిది నాకిచ్చింది.

చింతా—అది నీది-నాదంటావేమి?

బిచ్చ—ఇది నావద్దనుంటే నాకు జెయిలు తప్పదు. పిచ్చిదానినీ పిల్లవాళ్ళనూ మరపించుట సులభము.

చింతా—అందుకే అది నీది.

బిచ్చ—పిచ్చిది నాకు దీని నిచ్చింది కనుక ఇది నా

వన్నావు, సరే, నేను రక్షిస్తాను; అప్పుడు నీది కాదా!

చింతా—నాకు సొమ్ములతో పని లేదు.

బిచ్చ—ఒక్కసారి దీనిని పుచ్చుకో, నేను తీసుకొంటాను.

చింతా—నీకు పిచ్చిపట్టి నట్లుంది.

బిచ్చ—నేను మూర్ఖుడననీ, నీవు వివేకము కలదానవని అనుకొన్నాను...నా వృత్తాంతము చెప్తాను విను. నాకు దొంగలాడడ మలవాటు; ఈరోగము పోయేటట్టు లేదు. ఏదైనా దొంగలాడకపోతే నాకు నిద్రపట్టదు. ఇది నా కను భవమే. ఏమి చేయగలను? ఎక్కడా పాడిన పాడుకుంటే ఒక చెట్టును మనుష్యుడని భావించి యీ మూట నొక కొమ్మకు తగిలించి "ఇది నీది" అని చెప్పి, అర్ధరాత్రమున చెట్టు ఆకులు కదలనప్పుడు, అది నిద్రపోతూన్నదని భావించి తక్కుతూ తారుతూ మూట మెల్లగావిప్పి వెనక పోలీసు వారు వెంబడిస్తూన్నట్లు భావించి, పరుగుపరుగున దాటి పోయి, తుప్పచాటున నక్కి కొంతసేపటికి కామూటను తల క్రింద పెట్టుకొని నిద్రపోతూంటాను. ఈ నగ నీవు పుచ్చుకుంటే నీవద్దనుండి దానిని దొంగలాడి, దాని నమ్మి యీ మూటతో నీవెంట తిరుగుతూంటాను. నీ మేలుకే చెప్పుతూన్నాను. సుకవాసివికాయక్లేశమున కోర్వలేవు, పిచ్చి దానిలాగు నీకు శక్తికల్గితే నన్ను పోషించుదువు.

చింతా—(స్వ) పూర్వసంస్కారమా! • పోజాలవేమొ

ఎంతకాలంబునకు • అంత మొందెదవు?
తారాడుచున్నను • తరువులనడుమ
కలుషితశయ్యయే • కన్నులను కట్టు,
తనువు నమ్మితి నట • ధనము చేకూర్ప.
జిహ్వ గోరుచునుండు • శ్రేష్ఠ రుచిచయము,
విసమును బంధువులు • మెసవింపనున్న.
మలినవస్త్రంబులు • మదికి నచ్చవుగ
ఆభరణంబుల • నాశించుచుంటి
మోహజాలంబున • మున్గిపోవగను.
నెరె చింతచచ్చిన • విరుగదు పులువు,
పాపసంస్కారంబు • బాధించుచుండు.
చిరజీవిగా దీని • జేసెనో బ్రహ్మ
అంత మొందదు కల్ప • మంతమగుచుండ!

బిచ్చ—ఏమాలోచిస్తూన్నావు. తల్లీ పిల్లడువలె తరలుదాము రా.

చింతా—ఎక్కడికి?

బిచ్చ—నీచిత్తమునకు నచ్చిన చోటికి.

చింతా—సరే-పద...(పాడుతూ పోవుదురు)

— మూఁడో రంగము —

వర్తకుని యింటిలో దంపతులు.

వర్త—ప్రేయసీ, నవ్వుతూన్నా వేమి ?

అహ—తల నెరిసింది, ముసలివా రవుతూన్నారని నవ్వినాను. మీ రెందుకు నవ్వుతూన్నారు ?

వర్త—వయస్సు ముదిరినకొద్దీ ఈమనఃప్రియము హెచ్చుతూందని !

అహ—మీ కైతే పెళ్ళియాడవలెనని యున్నది గాని, పిల్ల నెవ రిస్తారు ? మీ రేమివీగుతారు!

వర్త—అయితే ఇక్కడున్న లాభము లేదు. పోదాము పద.

అహ—ఆలాగే కానీ.

వర్త—ఎక్కడికి పోదాము ?

అహ—నా కేమి తెలుసును ? మీరే చెప్పండి.

వర్త—తెలియు కేమి ?

పలితకేశము చెప్పు • పలుకులను వినుము ;—

"వచ్చుజుమీ జముడు • వడి గొనిపోవ,
కాలంబు సమకూరె • బాలుడవు కావు,
ముడి వేయు మీవింక • ముత్తి బత్తెమును,
సంపదలన్ని నీ • సరస రాబోవు,
పోవునప్పుడు రాదు • ఘచ్చివక్కైన,

కాలంబు గడిచెను • కౌతుకములందు,
హరిని భజంప వీ • వస్యములఁ దగిలి.
బాల్యంబు జారెగా • బాడిలో నాడ—
కనక కామినులతో • గడచె యవ్వనము—
పాతగిల్లిన యాట • బాగులే దంచు
క్రొత్తయాటల నాడ • గోరుచున్నావా ?
జీవితమంతయు • జీర్ణించె గనుము—
నీ వారలందరు • నీవెంట రారు,
ఎట్లు పుట్టితివో నీ • వట్లె పోవలయు,
చిరసంగు లెవ్వరు • జేరంగ రారు,
ఒక్కడవై వచ్చితి • వొక్కడవె పొమ్ము"
అహా—ప్రాణనాథా, యిట్లు • పాడియే తలప ?
మొకట పుట్టిరి మీరు • ముక్కంటి కరుణ,
మీ వెన్క జేరితిని • మేదినీతలము ;
అగ్నిసాక్షిగ నన్ను • నందుకొను నాడె,
అర్ధదేహం బిచ్చి • యాదరించితిరి,
మీ ప్రాణసమితియు • నా ప్రాణసమితి
యొండొంట బంధించి • రొప్పుగను మీరు.
నాదు ప్రాణంబులు • నాథ మీయవిగ—
మీదానసే గావ • మిమ్మెట్లు విడుతు ?
ఇద్దర మొకసారి • యేగుదుము నాకు
మీరలే ప్రాణంబు • మీరలే యాత్మ,

మీరెతే జ్ఞానంబు • మీరె ధ్యానంబు,
వస్తువు తోడనే • వచ్చుచుండును నీడ
చంద్రిక బాయునే • చంద్రు నెవ్వడైన?
భర్తవెంటనె పోక • పతివత్నులగువారి
ప్రకృతి కర్మంబయి • పరగుచుండు.

వర్త—అట్లైన బృందావనము పోదామా?

అహ—మీ చిత్తము.

వర్త—సరే- సిద్ధము చేయుము-

(గోపబాలుడు వచ్చును)

గోపా—అయ్యా, మీరు బృందావనము పోవుదురా?

అహ—నాథా! చూడండీ బాలు డెంత చక్కనివా
డో- నీ వెవరి బాలుడవు నాయనా!

గోపా—నేను గోపాల బాలుడను.

వర్త—ఇక్కడి కెందుకు వచ్చినావు?

గోపా—ఇలాగే తిరుగుతూందును.

వర్త—కారణము?

గోపా—మీరు బృందావనమునకు పోవుదురా అని
అడుగ వచ్చినాను.

వర్త—అడగడ మెందుకు?

గోపా—ప్రతియింటా ఈలా గడుగుతాను.

వర్త—కారణము?

గోపా—చెప్పనా?

అహ—నీవుకూడా మావెంట వత్తువా?

గోపా—ఆఁ.

అహ—(స్వ) ఈ బాలకుని ఎత్తుకొని ముద్దాడవలెనని యున్నది. (ప్ర) మీ అమ్మ యేమంటుందో?

గోపా—నాకు తల్లి లేదు తండ్రీ లేడు.

అహ—మీ యిల్లెక్కడ బాబూ?

గోపా—గోపకుల యింట గోవులు కాచుతూంటాను.

అహ—ఇంత చిన్నవాడవు! గోవులను కాయుగలవా.

గోపా—అహా.

అహ—నిజముగా నీ కెవ్వరూ లేరా?

గోపా—మీరే నాకు తల్లిదండ్రులు.

అహ—అలాగా? ఏదీ పిలువు అమ్మా అని.

గోపా—అమ్మా! అమ్మా!

వర్త—పాపము, దిక్కులేని పసివాడు.

గోపా—నాకు నేనే దిక్కు, ఇం కెవ్వరూ లేరు.

వర్త—మేము నేడే బృందావనము పోతాము?

గోపా—మరీ మేలే!

వర్త—నీవుకూడా బృందావనము రావడమెందుకు?

గోపా—నా కోరిక ప్రాప్తించింది.

వర్త—ఏ దది?

గో—అందువల్ల గోవులు కాయలేను, ఆడుకోలేను, బృందావనమునకు పోలేను! నన్ను బృందావనము మీతో

రానిస్తే అదేమిటో చెప్పుతాను, మీతో బృందావనము రానిస్తారా.

వర్త—ఎందుకు?

గోపా—అతనికి కళ్ళు లేవు. "హాకృష్ణా, కృష్ణా" అని అరుస్తూ గుండెలు బాదుకొంటాడు, నేను చూడలేకున్నాను. దేనిలో పడతాడో అని ఎప్పుడూ కాచుకొనే ఉంటాను. కబోది-కూడే ముట్టడు. నేను బలవంత పెట్టితే కాస్త తింటాడు.

వర్త—ఆ మహాత్ముడే!

అహా—ఔనౌను- బోధకుడ్డడి-

వర్త—అత డేడీ?

గోపా—అడవిలో నున్నాడు-

వర్త—ఏమి చేస్తూండును?

గోపా—ఎప్పుడూ కృష్ణనామస్మరణె. కృష్ణా, కృష్ణా! అని అరుస్తాడు! కృష్ణుడు ఇతని తాతముత్తాతలనాటి సేవకుడనుకొన్నాడు కాబోలు!

వర్త—(నవ్వి)ఇంకా ఏమి చేస్తూండును?

గోప—జపమూ, సాష్టాంగ నమస్కారాలు. ఒకప్పుడు నేల నెత్తి కొట్టుకొంటాడు...మీవెంటా అతన్ని తీసుకొని పోతారా?

వర్త—ఆతడు వస్తాడా?

గోపా—నే నొప్పించి తీసుకొస్తాను. బృందావనము తీసుకొనిపోతే అక్కడ కృష్ణుడు దొరుకుతాడు-

వర్త—ఆ సంగతి నీకేలాగు తెలుసును?

గోపా—కృష్ణనామస్మరణతప్ప అతని కింకో పనిలేదు, ఆలాటివాడు బృందావనము పోతే కృష్ణుడగపడడూ?

వర్త—బృందావనము పోతే కృష్ణుడు లభించునా?

గోపా—దొరకడేమి? నీవు గొప్ప జ్ఞానివే!

అహ—నీకు కృష్ణుడగుపడ్డాడా?

గోపా—నేను కృష్ణా, కృష్ణా అని తదేక ధ్యానముగా భజన చేస్తున్నానా? నామనస్సంతా గుడ్డివానిమీదే ఉంది, అతని నామమే నేను స్మరిస్తూంటాను. నాకతడే కనిపిస్తూన్నాడు. దేనిమీద గురి ఉంటే అది లభించును.

వర్త—నీమాటలు వింటే నాచిత్తక్షేత్రమందు కొత్తగా ఆశాంకూరము మొలుస్తూంది...బృందావనము వెళ్లితే ఎవరికి దేనియందు గురిఉంటే వారికది లభిస్తుందా?

గోపా—పోయి చూడరాదా?...నేనాతనితో చెప్పనా?...మీరు రేవుచేరి నావపై పోతారు కదా? నే నతనిన క్కడికి తీసుకొని వస్తాను. నదియొడ్డున మర్రిచెట్టుక్రింద అతడున్నాడు, అక్కడ బ్రహ్మరాక్షసున్నాదని వదంతి-ఆచెట్టుక్రిందే అతడున్నాడు! నాకు వేళ మీరుతూన్నది, నేను పోతాను, మీరు రండి. (పోవును)

అహ—ఈబాలుడు గోపాలునిలాగున్నాడు. అమ్మా అని పిలిచినతోడనే నాకు ఒళ్ళు పరవశమయింది.

వర్త—ఇతడు రావడము చేతనే మన కాశ కల్గింది.

ఆమహాత్ముడు నావెంట వస్తాడా ! మరియింట నుంచుమం టునే ఆశను సమ్మతించలేదు. దగ్గరే ఉన్నా, నాకు దర్శన మివ్వలేదు...ఈ గోపాలు డెవడో ?...నందబాలుడే కాడు గదా ! భీకరారణ్య మధ్యమున చీకటను కాచుకొని యున్నా డట ! భక్తవత్సలుడైన పరమేశ్వరుడే కాబోలు !

అహా—కోరకుండానే బంధువునన్నా, కనకుండానే కొడుకూ నాకు లంభించావు, నేను కొడ్కునైనాను. ఈయిద్ద రినీ వెంటబెట్టుకొని బృందావనము పోదాము.

వర్త—వాళ్ళు మనవెంటా వస్తారా అని సంశయిస్తూ న్నాను.

అహా—తప్పకుండా వస్తారు...ఆబాలుడు సామాన్య గోపబాలుడు కాడు.. నాకూత్తుగా నందనందనుడే ! అన్న మాట తప్పుతాడా ?

వర్త—సరే-ఇక కాలస్య మెందుకు!ఇప్పుడే పోదాము.

—◆ నాల్గో రంగము ◆—

బిల్వ—హాకృష్ణా!కృష్ణా! ఎక్కడున్నావు : నాకగప డవా? నీ వంతర్యామివి కావా? నాప్రాణ మతివ్యాకుల మైంది. ఇప్పుడైనా దర్శన మివ్వవా? ...దీనదయాళూ ! అనాథ నాథా! ఎక్కడున్నావు? కృష్ణా! కృష్ణా! (పడిపోవును.)

గోపా—(బిల్వ॥ చెవిలో) కృష్ణ, కృష్ణ, కృష్ణ!

బిల్వ— (కన్నులిప్పి లేచి)

ఏడీ కృష్ణుం డేడ కేగెను? । వేణునాదం బెట్లు వినబడె?

శ్యామలాంబరు చంద్రబింబము । నరస చేరరుగా !

నాకు కోర్కెల నన్ను నెవ్వరు? । నీలవర్ణుడు నిర్దయుండా ?

వినకాని సుకృతసుపంక్తము । ఆర్తి యణగదో కో ?

చెంత జేరియు చిక్కడాయెను । కాలమంతా కడచుతున్నది,

కాయము నుడిన కార్యమేమిల? । అంత యస్థిరమే !

తెలుసుకొంటిని తెలివివచ్చెను । నోచితిని కోరనోములన్నియు

ఏమిచేతు నికెంచుపోవును? । ఏదికనబడ దే!

శ్రీహరిని నిట కెవరుచేర్తురు? । వీనులందున వేణునాదము

నింపి కావుము నీలవర్ణా । నీకు మ్రొక్కెదరా?

మోవి పిల్లనగ్రోవి నూదుతు । శిరమునను సిగ శేఖరింపగ

కరమునను కంకణవ్రజము । ఘల్లుఘల్లుమనగ;

చెన్నుమీరెడు చిరుతపాపడ! । వన్యసుమముల వగస లలరగ

నన్నుబ్రోవుము నల్లనయ్యా! । నాకు దిక్కెవరు ?

గోపా—నీకు దిక్కులేకేమి ? నీవద్ద నే నున్నానే !

బిల్వ—తిరిగి వచ్చినావా ? గోపాలా, నీవు నన్ను పాడుచేయనెంచినావా ? నీమాట వినబడగానే నాకు శ్రీకృష్ణుడు మరుపు వచ్చును. నీ వెవడవు బాబూ ! దిక్కుమాలిన నాపైని నీకు వాత్సల్యమెట్లు కలిగింది ? నన్ను విడిచి పోదూ నాయనా ? నాకు సద్గతి లేకుండా ఏలా బాధించుతావు ?

పట్టుకొందును పాదపద్మము । లెట్టుతీర్చెదో తాపజ్వాలలు

కట్టెకుడుపుచు నున్న పాపము॥ కెట్లు నశియించునో ?
హాయ్యో కృష్ణుని నరసిరమ్మా॥ నమ్మకొందును నీకు దేహము
తెమ్మ్మో కృష్ణుని లేకయుండిన॥ నవ్వ్య బ్రతుకు సుమా?
ఏల తీసెదు నాదుప్రాణము ?॥ జాలి యిసుమంతైన లేదా ?
కలమె గద సంసార మంతట॥ లుగు చేటు యిటుల్.
కాటి కిక నే కాలుసాచితి॥ నీటవంతువా హా ముం చెదా
కూటికిని మరి గుడ్డకేనియు॥ కోరబోను నిన్నున్.
నాకు తోడుగ నిట్టియడవిని॥ పాకులాడగ నేల నీవిక
నీకు తెలియును తెమ్ము కృష్ణుని॥ పోకు పరపోకల్.
ప్రేమక్షుధ దహియించుచున్నది॥ నా మనో వాంఛితము తీరదు
కామజనకుని గాంచగల్గిన॥ కామమే యణుగున్.

గోపా— నే నెంత మొరపెట్టినా ఆహారము నంటకున్నావు ?

బిల్వ—తింటాను కాని నీవుపో, నీవు నాదగ్గరుంటే కృష్ణుని మీదికి నాచిత్తము పోనే పోదు. త్వరలో పోయిరా బాబూ ?

గోపా—భోజనము చేసినా ? నేను కాక వేరెవ్వరు నిన్నిట్లా నిర్బంధించేవాళ్లు ? బ్రహ్మ రాతిసి భీతిచేత ఇక్కడి కెవ్వరూ రారు.

బిల్వ—

అరుగు మిప్పుడే నీవు- గోపాలా- బాధ- భరింపజాలను॥ గో॥
నల్లనయ్యా చిక్కడాయె-గో॥ మనసు-తల్లడిల్లు చున్నదయ్యా॥ గో॥

కాలమెల్ల గడచిపోయె-గో॥ గో-పాలబాల జూపుమయ్య॥గో॥
క్రుంకుచున్న దదిగో పొద్దు-గో॥ద్విజు-లింకసంధ్యవార్చెదరు॥గో
దినము లిట్లె కడచిపోవు-గో॥ వాని-గనుట యెప్పు డెచ్చోట॥గో॥
బ్రతుకజాలజూడకుంటె-గో॥ నేను-బ్రతుకకుంటె జూడు టెట్లు॥గో
పిల్లగ్రోవి వినబడునదె-గో॥ నల్ల-గొల్లవాని గానిరమ్మా॥గో॥
డిల్లపడెను నామనంబు-గో॥ అల్ల-నల్లనయ్య దయలేదు॥గో॥
రాధానాథ రావయ్య-గో॥ మరణ-బాధదీర్ప వేమయ్య॥గో॥

గోపా— నీవిట్లు ఏడుస్తూ ఉండు, నేను వింటూ ఉంటాను.

బిల్వ—నీవు బాలుడవు, ఊరక కూర్చోలేవు, పోయి ఆడుకో.

గోపా—నేను పోతే "నేనొంటరిగా నున్నాను, దిక్కులేదని" మొరపెట్టుతావు! అడపింటే నా కడుపు చుమ్మలువారుతుంది. నిన్ను విడిచి పోలేను!

బిల్వ—నీవు నన్ను సర్వవిధములా పాడుచేయ దలచుకొన్నావు. నీపై నేదో చెప్పలేని వ్యామోహము కలిగి కృష్ణుని దెసకునా బుద్ధి పోనే పోదు నిన్నుండమన లేను, పొమ్మన లేను. ఈ ప్రాణములే ఇంతచేటుకి మూలము, కనుక వీటిని పోగొట్టుకొంటే కొంతశాంతి కలుగుతుంది! ఆత్మహత్య చేసుకొంటాను.

గోపా—వద్దు, వద్దు, నాకూ మతి పోతుంది. నీవుంటేనే నాకు కాలక్షేపము జరుగుతుంది, లేకుంటే తోచదు.

బిల్వ—అన్నా! నీ వెక్కడ నాకు ఎదురుచుక్కలాగు దాపురించినావు! నిన్ను వదలుకో లేను! చక్కనుంటే చావనివ్వవు!

గోపా—నీకు బృందావనము పోవలెనని లేదా? న నువు-పోదాము.

సనకాది యోగినుతు-జనకాది యోగినతు
కనకవసనాలంకృతుని గాంతు వచటను.

బిల్వ—

బృందావనమున కేగుదము-అట-కందర్పజనకుని గాంచుదము॥
ప్రేమధామమును జేరుదము-మన-కామితఫలముల గాంచుదము
యమునాపులినమునరయుదము-అనయము గోపాలుని పాడుదము
ఆలమందలను గాయుదము-వన-మాలాధరుతో నాడుదము
గోపబాలుర నటగూడుదము-మన-పావనంచయము బాయుదము॥
కృష్ణకృష్ణయటని కేకదము-మన-తృష్ణల దీర్పగ వేడుదము॥
పార్థసారథిని పాడుదము-పురు-షార్థములన్నిటి బడయుదము॥
ఈమఱ్ఱియమునఃవీడుదము-భక్త దూమణవరులక్ష్యాలించుదము
యుక్తులన్నిటి నోలాడుదము-అల-ముక్తినతీమణి ముట్టుదము.

(పోబోవును)

గోపా—అటు కాదు, బృందావన మిటుంది (తిప్పును)

బిల్వ—

కందు మల బృందావనంబును-అంగమున నగునందనంబు-నుం
కుందపద రాజీవరంజిత-సైకతస్థలముల్॥

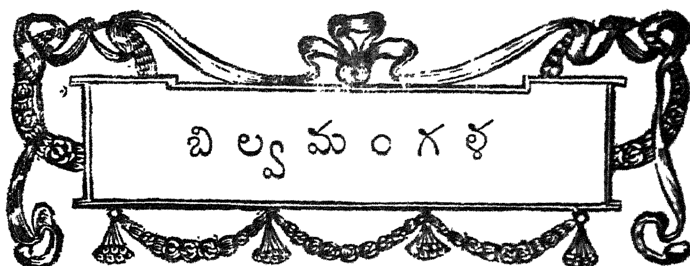
ఝమ్మఝమ్మను తుమ్మెదలరొద-లిమ్ముగా మురళీరవమ్మును
కమ్మనగు పారిజాతమ్ములు-గ్రమ్మ వాసనలన్॥
గోపికాబృందంబు నడుమను-గోపబాలకులు పట్టమహిషులు
తాపసేశ్వరు లెల్లగొలువగ—రాసములు సలుపన్॥
కట్టిపీతాంబరము చేతను-పట్టిమురళిని పాలసంద్రపు
పట్టి రాధయు రెండుప్రక్కల-నింపుతళుకొత్తన్॥
మాధవార్పితమైన భక్తి ర-మాధవార్చనలగ్నశక్తియు
సాధనంబులు గాన ముక్తియు-సాధ్యమగు మనకున్॥

గోపా—దా, పోదాము.

తోడి రాగము.

బృందావనవీథులగో-బృందములను గాచుదము
సుందరులగు గోపయువక-దంబంబుల నందడితో ॥బృం
ధ్యానించుచు శ్రీకృష్ణుని-గానము వినుచుండి సుధా
పానము జేయుచును దేవు-నాననమును వీక్షించుచు॥బృం

ఐదో అంకము

—: మొదటి రంగము :—

(బృందావనమున గోవర్ధనగిరి ప్రాంతము)

చింతా—లోగడ ఆత్మవంచన చేయుడమునకై నీ వెన్నో వేషములు వేసినావు. శ్రీకృష్ణ కృపారసము నీపైని వర్షించడాని కెట్టి వేషము వేయవలెనో ఎరుగుదువా? మానవులను వశపర్చుకోవడమునకు స్వర్ణాలంకారములను ధరించవలెను, చిత్తమును పాపపంకిల మొనర్చవలెను. ఇప్పుడో, వాటితో పనిసరి. ఇకను విభూతిధారణమే శరణ్యము. లేకుంటే శ్రీకృష్ణుని కృపకు పాత్రురాలవు కావు - ఇట్టి సుందర పవిత్రాంగలేపన మిదివర కెరుగవు. (పులుము కొనును)

వేషభూషణముల । వేడబము చెల్లె,
కేశపాశమ! యికను । కికురింప గలవె!
నాదు మిత్రుడవని । నన్ను వంచించి,
అందకాళ్ళకు మోడ । మంద జేసితివి,

ఉ: బడిక్కీయు స్రుక్కి । ఉరుమనో ధైర్య
మును విడనాడి, సతి । మును నిన్ను గొల్చు,
భ్రాంతులై, వ్యామోహ । ధ్వాంతమున బడి.
శఠుడవు నీవు వం । చకుడవుగాన,
మొదలంట ఖండింతు । నదయులను నింక
వంచింపనేరవు । క్రించుదనమునను;
పాపంబు తొలగ గో । పాలుని కరుణ
వర్షించు, చేకూరు । హర్ష మనిశంబు,
నిను ద్రుంప జను పాప । నిచయు, మటుపైని
పతితురాలని బ్రోచు । పతితపావనుడు.

(గోపాలుడు వచ్చును)

గోపా—చాల్చాలు! కేశపాశము నేల ఖండిస్తావు? వద్దు, వద్దు.

చింతా—ఎవ్వడీ బుడుతడు? వీనిని చూస్తే కళ్లు చల్లనౌతున్నవి.

గోపా—నీవేనా కృష్ణనామస్మరణ చేసినావు?... మాటాడవేమి?... నేను పోతాను.

చింతా—నీ వెవడవు?

గోపా—నీకు మర్యాద తెలియదు. "ఎవడవు నాయనా!" అనవలెను...అప్పుడు నీతో మాటలాడుతాను.

చింతా—ఎవరి బాలుడవు నాయనా? నిన్ను చూడగానే నాహృదయమున దడపోయి మనస్సు కుదుటబడ్డది...ఒక్క

మాటాడవా?

గోపా—ఇప్పుడు మనము మిత్రులము-నేస్తము కట్టి దామా?

చింతా—అమ్మయ్యో! ప్రాణాలు లేచివచ్చినవి.

గోపా—అయితే కృష్ణుని ప్రేమింతువా? నన్ను ప్రేమింతువా?

చింతా—అయ్యో! నాహృదయము ప్రేమశూన్యము, ప్రేమించుభాగ్యము నా కబ్బునా?

గోపా—కృష్ణుని ప్రేమించి తన్నామస్మరణ మాచరించు, నీ కలవరము తీరును-నేను పోవుదునా?

చింతా—వద్దు-నీవు పోవద్దు, నా మనవి విను.

గోపా—బృందావనము చేరినాము-ఇప్పుడు చెప్పు—కృష్ణుని ప్రేమిస్తావా? నన్నా?

చింతా—ఇద్దరినీ ప్రేమిస్తాను.

గోపా—అది పొసగదు. ఎవరినో ఒకరినే నమ్ముకో-నన్ను నమ్మమని నిర్బంధించను-నీవే ఆలోచించుకో (బిచ్చగాడు వచ్చును)

బిచ్చ—అహా! ఏమి మోహనగోపాలమూర్తి! ఇతడు వ్రజబాలుడేమో?

గోపా—మనము నేస్తుల మౌదామా?

బిచ్చ—అలాగే (మూట నర్దును)

గోపా—అయితే, దొంగా! మూట దాస్తావేమి?

బిచ్చ—అబ్బే! ఇందులో ఏమీ లేదు...(తడబడును)

గోపా—లేకుంటే అది యీలాగు తే. ఆ ముడి ఎందుకు?

బిచ్చ—ఓహో! ఇది బృందావనము. (మూట పార వేయును)

చింతా—ఏమి నాయనా, నాతో నేస్తముకట్టి ఇంకొ కరితో మైత్రి చేస్తావా?

గోపా—ఏమీ? కూడదా?

చింతా—అలాగై తే మనకు మైత్రి పొసగదు.

గోపా—పోనీ, నన్ను పిలిచినప్పుడే వస్తాను! (పో బోవును)

చింతా—ఆఁ ఆఁ. ఉండుండు.

గోపా—ఎందుకూ ? మనకు పొసగ దన్నావే! (పోవును)

బిచ్చ—బాబూ, బాబూ, కొంచె ముండు.

చింతా—అయ్యో! పోయెనే! నా కాకలి వేస్తోంది.

బిచ్చ—ఏమైనా తెచ్చిపెట్టనా?-అదిగో పిచ్చిది-

(పిచ్చిది వచ్చును)

పిచ్చి—తెలిసింది-శ్రీకృష్ణుడు నన్ను బ్రోచును,నాతల్లిని చూడగానే నాకు ధైర్యము చిక్కింది. కాత్యాయని నారాధిం చి గోపికలు శ్రీకృష్ణుని పొందినలాగు నే నీమె నాశ్రయించి నాకోర్కె సఫలము చేసుకుంటాను. మాఅమ్మ ఎవరితో

మాట్లాడింది? అధిక తేజోవంతుడైన ఆసన్యాసి ఎవరు?

బిచ్చ—ఈమె యిచ్చటికి వచ్చింది గనుక నా కాశ్ర యము దొరికింది. (పిచ్చిదీ శిష్యులూ వెంటరా సోమగిరి వచ్చును.)

పిచ్చి—మన కిక్క డేమిపని? పోదమా? ఇల్లు విడచి చాలకాలమయింది!

సోమ—ఔను, పోవచ్చును.

పిచ్చి—నా మానసమున నేదో యుండి ఇన్నాళ్ళూ నన్ను తిప్పింది. ఎం తవచూన మయింది! అడవులన్నీ తిరిగి తిరిగి దిమ్మరి నైనాను.

చింతా—ఆమ్మా, కరుణామయీ, నాతో నొక మాటాడవా?

పిచ్చి—తల్లిని నేను కాను. ఇతని నడుగు.

చింతా—నీకొరకెంతో వెదకినాను, ఎందరినో అడిగి నాను. నా మనో వాంఛాఫలసిద్ధి అయ్యేటట్లు నన్నాశీర్వదించు. (సోమగిరితో) మహాత్మా, నాకు తరణోపాయ మేది! నేను దౌర్భాగ్యురాలను. రాధావల్లభుడు నా బాధలతొలగించునా!

సోమ—అతడు పతితపావనుడు, తప్పకుండా నిన్ను దరిజేరుస్తాడు, చింతించకు.

చింతా—పాషాణనిర్మితము । దోషకలితంబును
　　నీరవ మరుభూమి । నీరవర్జితము
　నాహృదం బటనెట్లు । ప్రేమ జనించును?

అనాథనాథా హీనుచే । తప్పు సద్ధమయ్యె,
ప్రేమామృతమును బెట్టు । పెంపొందుదీన! నిది
అక్కటా కృష్ణునకు । నర్హ మయ్యెనా?
జేసిన కర్మముజేసి । నాకు బోధించుగా
ఏ తెరంగున్నాడో । ఎవ్వరని తండ్రి!
మాత్రముగ యుబ్బునో । పాలునిడుయుగు నే
దైహికమును నా । కరుచి జనియించె!

సోమ—అమ్మా, నేను దీనుడను, హీనుడను, నీ కేమి యుపాయము జూపగలను? ఈపురమునందే బిల్వమంగళు డను సిద్ధుడున్నాడు. అతని శరణు వేడితివా, తరణోపాయ ము తప్పకుండా దొరకగలదు.

చింతా—అయ్యా! మీరు నాకు గురువులు-ఉపాయ మొందని విన్నతోడనే నా కాశ కలిగింది, కాని నేను మహా పాతకిని, ఆతని యెడ నెన్నో అపరాధము లొనర్చినాను.

సోమ—సంకోచింపకు. ఆతడు పరమయోగి, అపరాధ ములను లెక్క చేయువాడు కాడు.

చింతా—నా దురదృష్టమువల్ల మీ యుపదేశము విఫలము కాకుండుగాక! అతడెక్కడ నున్నాడో సెలవిచ్చె దరా? ఇక్కడికి వచ్చినప్పటినుండీ వెతుకుతూన్నాను, దర్శ నము కాలేదు.

పిచ్చి—నేను చూపిస్తాను రా. నీవు నాకూతురివి కనుక నిన్ను నీపతి కర్పించుతాను. నిన్నక్కడ విడిచి పోతా

దను- ఏడువకు!

బిచ్చ—అమ్మా! నీకొడుకును మరచినావా?

పిచ్చి—లేదులేదు- నీవూ నావెంట రా.

బిచ్చ—నా కేదేనా తరణోపాయ ముందా?

సోమ—నీవు మంచివాడవు, ఈబృందావన మానంద ధామము. ఇక్కడెవ్వరూ దుఃఖించ నవసరము లేదు.

బిచ్చ—నేను దొంగనే!

సోమ—మరీ మంచిది! నవనీతచోరుని దొంగిలించు.

బిచ్చ— గురువర్యా! శక్తియుంటే అందుకు తగిన వాడనే!

సోమ—నీసుతుని వెంటబెట్టుకొని రా, నేను గోవర్ధన గిరికి ప్రదక్షిణము చేసి వస్తాను.

పిచ్చి—సరే, వీరి నిద్దరినీ అక్కడ చేర్చుతాను-ఇంకా లస్య మెందుకు? మనకు లింగీ సమావేశ మెక్కడవుతుందో?
(పోవును.)

— మూడో రంగము —

(వనములో బిల్వమంగళుడు)

బిల్వ—ఈగోపాలుడు నన్ను పాడుచేసినాడు! ఎన్ని విధముల యత్నించినా మరవు రాకున్నాడు. వీని మోహమున తగులుకొన్న నాకు శ్రీకృష్ణదర్శనము ప్రాప్తించదు. ఈ సాయంకాలము దాకా వేచి యుంటాను. ఈలోపున చిత్త స్థైర్య మలవడిందా సరే. లేకుంటే ఆత్మహత్య కావించుకొంటాను. అన్నా! నామనఃఫలకమున ఈగోపాలు డేలాగు దావురించినాడు? వీడే నాచేటునకు మూలకారకుడు. హా! కృష్ణా! నన్నేల మరపిస్తున్నావు? నన్ను భ్రష్టుని చేసెదవేమి? ఈగోపాలుని నామానసమందు అచ్చొత్తి నీవు కనుమొరగితివా? వీడిని వదల్చుకొని నేటికి వారమయింది, కాని వానిరూపము నన్ను వదలకున్నది-అనుక్షణమూ వాడే నామనోవీధిని కాపురముండి నీకు చోటియ్యకున్నాడా? ఆతడుంటే నేనెట్లు రాగలనని నీవు రాకున్నావా? నేనేమి చేయుదును? ఈభ్రష్టుడు నాకేమి మందుపెట్టినాడో కాని నేనతని మరువజాలకున్నాను. నా చిత్త మాతనియందే లగ్నమయింది-ఇరువై రోజులు భుజించకుంటే ప్రాణములు పోవునని వింటిని-అందుచేత నిరాహారుడనై నిన్నే ధ్యానించుచున్నాను. ప్రాణములు పోకున్నవి. ఈగోపాలుడు నన్ను చావనీయకున్నాడు! నిన్ను ధ్యానిస్తూ

ఇక్కడే కూర్చుంటాను- చచ్చినా సరే-(ధ్యానించి) గోపాలా! గోపాలా! నేను శ్రీకృష్ణుని ధ్యానిస్తూంటే నీవు కనబడుతా వేమి?--ఇంకోసారి యత్నించెదను కన్నులారా, చెవులారా, మీరు వీని వ్యామోహము విడువండి. కళ్ళంటే పొడుచుకొన్నాను గాని చెవు లేలాగు మూయగలను? కృష్ణుని రూపము చూడలేకపోయినా, ఆతని మాటలైన వింటాను. కళ్ళులేని లోప మిప్పుడు కనబడుతూంది . . మూఢమానసమా, ఈబండ గోపాలుని మరచి నందగోపాలుని ధ్యానించు. గోపాలా! గోపాలా ! (ధ్యానించును.)

(గోపాలుడు వచ్చును.)

గోపా—నీ విక్కడా దాగుకొన్నావు? ఏడు రోజుల నుండీ నీకోసము ఊరంతా వెతకుతూన్నాను.

బిల్వ—నన్ను నీవు వెదకడమెందుకు?

గోపా—నీవు దిక్కులేని వాడవు-అనాధలను చూస్తే నామనస్సు కరుగుతుంది.

బిల్వ—దిక్కులేనివాళ్ళ మీద నీకు అనురాగ మెందుకు?

గోపా—అది నా నైజము.

బిల్వ—(స్వ) మూఢమానసమా! ఈ గోపాలు డనాధనాధుడైన నందగోపాలుడే కాబోలు! (ప్ర) గోపాలా! గోపాలా! దయజూపి నన్ను దరిజేర్చవా?

గోపా—నీదగ్గర రాను-నన్ను పట్టుకొంటావు!

బిల్వ—లేదు లేదు-దగ్గర రా!

గోపా—పాపము! వారము రోజులనుండి నీటిచుక్కై-న తాగలేదు, ఇవిగో పాలు, ఎండలో నున్నావు, నీడకు రా.

బిల్వ—నాకు కనబడదు, నాచెయ్యి పట్టుకో.

గోపా—రా. (చేతి నందిచ్చును)

బిల్వ—(గట్టిగా పట్టుకొని) ఇక నిన్ను విడువను-ఇన్నాళ్ళూ నన్ను మరపించినావు.

గోపా—నాచెయ్యి నొప్పి పెట్టుతూన్నది! వదలు. (పారిపోవును)

బిల్వ—మరపించి పోవుట । మానుమంటే నీకు?
ఏడ్పింతు దయచూడ । కిదియేటి మాద్రి?
తప్పించుకొనిపోవ । గొప్పయని యెంచితో?
నాదుహృదయంబునను । నాదుకొను భక్తి
పోగొట్టయత్నించు । పొగడుదు నిన్ను. నా
చేయివీడిన నేమి? । చేతమిదె నిన్ను
గట్టిగాబంధించె । పట్టు నడలగబోదు
కన్నులేమిని నిన్ను । గందు ననజాల.
మనమున నిల్పి నే । మననంబు చేతును,
ఉండునో నీరూప । మూడునో గాంతు.

గోపా—కో! ఏదీ నన్ను ముట్టుకో-(చుట్టూ తిప్పును)

బిల్వ—మహాత్మా! నిన్ను ముట్టుకొనడాని కెంత పుణ్యముచేసి యుండవలెను. నీవుకృపజూడకున్న నాబోటివాడి

కది సాధ్యమవునా? కర్మపరిపక్వము కావలదా?

గోపా—ఇదే నీకు జ్ఞాన నేత్ర మిచ్చినాను. నా రూపము కన్నార గాంచుము.

బిల్వ—ఆహా! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! చూడదగినది చూచినాను-నాకన్ను ఫలించినది.

నవీనజలధర శ్యామసుందర । మదనమోహనరూప
నయనఖంజనా హృదయరంజన । రాధావల్లభ గోపా॥
ధీరనర్తనా నూపురగుంజన । మురళీమోహన తాన
కుసుమభూషణా ఆర్తపోషణా । శరణు గోపికాప్రాణా॥
శ్రీపదపంకజ నీదు పదరజము । దయజేసియు కరుణాపరా
నిన్నే నమ్మితి నిన్నుభజించితి । నీలో నన్నిక జేర్పరా॥

గోపా—ఎవరో వస్తూన్నారు. నేను దాగుకొంటాను. వారు నీకోసము వస్తూన్నట్లుంది, నీవిక్కడే ఉండు. వాళ్ళు వెళ్ళిన తర్వాత నేను వస్తాను.

బిల్వ—అమ్మయ్యో! నీవు వెళ్ళకు. నాకింకెవ్వరితో నూ సంబంధము లేదు.

గోపా—ఏమోకాని వాళ్ళేమస్తూ వస్తూన్నారు. వారిని చూస్తే నాకూ ఏడ్పు వస్తుంది. అందుకే నే నిక్కడుండను.

బిల్వ—అహా! నీకేడుపు తెప్పించునంతటివా ళ్ళెంత ధన్యులో!

గోపా—ఇప్పుడే తెలుస్తుంది గా! ఇక్కడే ఉండు.

నే నీ చెట్టుచాటునే ఉంటాను. అదిగో వస్తూన్నారు! (పోవును)

(వర్తకుడూ భార్యా వత్తురు)

వర్త—ప్రియా, ఆ గోపాలు డెవడు? బృందావనమున కృష్ణుడు లభించునని చెప్పి మాయమైనాడు!

అహా—అదేమో కాని, ఆబాలుడు న"న్నమ్మా" అని పిలుస్తే నాకు కృష్ణు డక్కరలేదు.

(తెరలో)—అమ్మా!

అహా—నాయనా, ఎక్కడ నున్నావు? ఇటురా, ఇటు

(తెరలో)— నే నీ చెట్టుచాటున నున్నాను-మీరు కూర్చోండి.

బిల్వ—ఆహా! ఎట్టి దివ్యసుందరవిగ్రహము చూచినాను! గోపాలా! గోపాలా!

(చింతామణి, పిచ్చిది, బిచ్చగాడూ వత్తురు)

పిచ్చి—నీవు ముందరపో అమ్మా! అల్లుని యెదుటకి నే నేలాగు రావడము! నే నిక్కడ కూర్చుంటాను—అయ్యా నీవూ కూర్చో. ఇది పుచ్చుకో. (బంగారువస్తువు లిచ్చును.)

బిచ్చ—ఇది నా కెందు కమ్మా?

పిచ్చి— అక్కర లేదా? ఇలాగే పరులసొమ్ము ఆశించకు!

బిచ్చ—అలాగే.

(సోమగిరి శిష్యుడూ వత్తురు)

సోమ— సంసారాంబునిధిమగ్నులకు వైరాగ్యభిక్షు

నొసగడమున కీ వేశ్యయూ ఆ లంపటుడున్నూ నిమిత్తమా త్రులు, వీరిద్దరి కృపచేత మనకు నేడు శ్రీకృష్ణుని దర్శన యోగము కలుగు తుంది.

శిష్యు—గురుదేవా? నే నజ్ఞానుడను - మీరిప్పుడు చెప్పిన వేశ్యకూ, ఆ లంపటునికీ కోటి ప్రణామములు. శ్రీ కృష్ణుని దర్శనమునకు ఫలమేమి?

సోమ—వత్సా! శ్రీకృష్ణదర్శనమునకు శ్రీకృష్ణ దర్శనమే ఫలము. దానికన్న నెక్కువఫల మేమున్నది?

చింతా—అమ్మయ్య!

కష్టములు గట్టెక్కె ! నిష్టములు ఫలియించె
సన్యాసివర నీదు ! సందర్శనమున.
చల్లనాయెను కళ్లు ! శాంతించె మానసము
నాదెసజూచి విను ! నాదు విన్నపము.
చరణదాసిని నీదు ! దరి జేర్పగారాదె?
సదయ హృదయుడ వీవు ! స్పర్థ నీకేల?
నీకు తగునా యింత !; నిష్ఠురము నాదెస?
ఓ దయాంబుధి చేకొ ! నీదు నాశ్రయము ।
చందమామ వెంట ! చంద్రిక బోవనా,
మేఘమాల వెంట-మించు బోవు.
కృపజూపవేని నే ! నిపుడె త్యజింతును
ప్రాణముల నీవెంట ! పాతకము బట్టు.

స్త్రీ హత్య నాక్రమించి చిన నూర్ధ్వగతులున్న?
దక్కవు నీకు నట్టి దయజూడకున్న.
నీవు క్షమించిన నేవత్తు త్రిదివంబు,
ఇద్దర మట నుండ మీాక్షణము లట్లు.
పరితాప భరమున పాపము ల్కడచనె,
కృపచేసి ...వుమా-కృష్ణు కల్హారన్॥

బిల్వ—అహా! శ్రీకృష్ణనామ మెవ రుచ్చరించినారు! (చింతామణిని పోల్చి) ఓహో! ఏమిది! నాగురువు! ప్రేమ శిక్షాదాతా! విశ్వమోహినీ! నన్ను కరుణింపుము. (నమస్కరించును.)

చింతా—ప్రభూ! ఇంకా వంచనయేనా?- ప్రేమమయా! యోగివర్యా! ప్రేమ స్వరూపుడగు భగవంతుడు నీవద్ద నున్నాడు. నిన్నేమడిగిన నది యిచ్చెదవని నాగురువు నా కుపదేశించెను నీకృష్ణుని నాకిమ్ము- ఇవ్వడమున కిష్టము లేకుంటే నీవద్దనే నిల్చుకొని నాకొక్కసారి చూపించుము. పాపాత్మురాల-పతితపావను సందర్శనము నాకు కల్గించుము.

బిల్వ—కృష్ణునియందే నీచిత్తము జొత్తిల్లిన కాని నీకు దర్శనము కాదు. అది సాధకమున చేకూరును కాని ఒకరిస్తే లభించేది కాదు.

చింతా—నా హృదయము ప్రేమ శూన్య పాషాణము. యోగివరేణ్యా! శ్రీకృష్ణుడు నాకు చిక్కు టెలాగు?

బిల్వ—భక్తిచే సకలమూ సిద్ధించ గలదు.

—: పాట :—

తరింపన్-కోర్కె కలదేనిన్-తలపుమీ-కృష్ణునామాళిన్।
నిరంతర-మాతనిన్-కరుణానిరతునిన్-నిల్పుమా మదిని॥త॥
మదింపకు భాగ్యమున్ ధనమున్ ఘనంబౌ-మానమ్ముం జూచి
ఎదంగని న్యాయనిర్ణేత పరాత్పరు-డేలు నిన్నుంచున్॥త॥
శరీరదుర్గమ్ముం దకటా చరింతురు-శత్రులారుగురు
పరాకును మాని భవవార్ధిన్ గడుపుమా-భక్తియను నౌకన్॥

చింతా—యోగివరా! నీవు కృష్ణుని జూపుదువని నా గురు వుపదేశించెను, ఏడీ చూపు మా కృష్ణుని-లేకున్న ఆప్త వాక్య మబద్ధమవును!

(తెఱలో) నన్ను మరచినారా?

చింతా—చూచినానా నిన్ను? ఆ గోపాలుడే నన్ను ప్రేమించెను. నేను ప్రేమశూన్యను. గోపాలా - ఆడదానను అజ్ఞురాలను, నాపై కోపమా? నీకు నాపైని పంతమా? దయచేసి దర్శనమియ్యవా?

(తెఱలో) ఇక్కడికి రా, నా చెంతను.

(తెర ఎత్తితే రాధా కృష్ణులు ప్రత్యక్ష మవుదురు)

అందరు—జే రాధావల్లభా! జే జే రాధాకృష్ణా జే! జే! జే!

వర్త—ఆహా! కలియుగమున వైకుంఠము!

అహ—ఏది నాయనా ఒక్కసారి "అమ్మా" అనుము.

గోపా—అమ్మా! అమ్మా!

చింతా—హృదయమందలి దప్పి తీరునట్లు కృష్ణదర్శన సుధా రసమున్ గ్రోలుడు. భక్తులారా!—భాగవతోత్తములారా! జన్మ సార్థక మగును.

శిష్యు—గురువర్యా! శ్రీకృష్ణ దర్శనమునకు ఫలము శ్రీకృష్ణదర్శనమేకదా!

సోమ—వత్సా, నిరతిశయానంద వైభవము నొసంగజాలున దింకొకటి లేదు-దాని ననుభవించుటే ఉత్కృష్ట ఫలము.

బిచ్చ—నవనీతచోరా, నిన్ను దొంగిలించగల్గితే నా చౌర్యవిద్య సార్థక మవుతుంది.

పిచ్చి—నా కేడ్పు వస్తూన్నది. నానాథుడు లేడు, నే నొక్క_ర్తె నైనాను. అతని వెతకి తెచ్చి శ్రీకృష్ణుని చూపుతాను.

సోమ—అమ్మా! మనకర్మ ఇంకా పరిపక్వము కాలేదు. కొంతవరకూ ప్రారబ్ధ మనుభవించవలెను. పోదాముపద.

బిల్వ—శ్రీగురుచరణాల విందములకు నమస్కారము! భక్త బృందమునకు ప్రణామము! మీయందరికృపచేత గోపీవల్లభుని దర్శనము ప్రాప్తించినది, తరించినాను.

శ్లో॥ స॥ నా వవతు, స॥ నౌభునక్తు, సహవీర్యం కరవావహై,
తేజస్వినా వధీత మస్తు-మా విద్విషావహై-
ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సమాప్తము.